7

ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન
(Dissolution of Partnership Firm)

1.	પ્રસ્તાવના	4.	ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન
2.	વિસર્જનનો અર્થ	5.	વિસર્જનની હિસાબી અસર
3.	'પેઢી' અને 'ભાગીદારી'નું વિસર્જન	–	સ્વાધ્યાય

1. પ્રસ્તાવના (Introduction)

અત્યાર સુધી આપણે ભાગીદારનો પ્રવેશ, નિવૃત્તિ કે મૃત્યુને કારણે ભાગીદારીમાં ફેરફાર થાય, પરંતુ ધંધો ચાલુ રહે તેવા વ્યવહારોનો અભ્યાસ કર્યો. એટલે કે ભાગીદારીનો અંત આવે છે, છતાં ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન થતું નથી.

પરંતુ જ્યારે ચાલુ પેઢી અને તેનો ધંધો બંધ થાય, બધા જ ભાગીદારો છૂટા થાય ત્યારે ભાગીદારી પેઢીનો અને ભાગીદારીનો આપોઆપ અંત આવે છે. વિસર્જનને લગતા વ્યવહારોનો આપણે આ પ્રકરણમાં અભ્યાસ કરીશું.

2. વિસર્જનનો અર્થ (Meaning of Dissolution)

વિસર્જન એટલે જે-તે બાબતનાં અસ્તિત્વનો અંત. અહીં ભાગીદારી અને ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જનનાં સંદર્ભમાં અભ્યાસ કરવાનો હોવાથી બે બાબતોનું વિસર્જન ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે :

(i) ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન

(ii) ભાગીદારીનું વિસર્જન

જ્યારે ભાગીદારી પેઢી તેનું ધંધાકીય કામકાજ (ધંધો) કાયમ માટે બંધ કરે એટલે કે કાયદાકીય દૃષ્ટિએ પેઢીનું અસ્તિત્વ કાયમ માટે મટી જાય ત્યારે ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન થયું કહેવાય. ટૂંકમાં, જ્યારે ચાલુ પેઢી બંધ થાય અને તેનો ધંધો બંધ કરવામાં આવે ત્યારે તેને પેઢીનું વિસર્જન કહેવામાં આવે છે.

એક સિવાયના બાકીના બધા ભાગીદારો પેઢીમાંથી છૂટા થાય ત્યારે પણ ભાગીદારીનો અંત આવે છે અને ચાલુ રહેતો તે એક ભાગીદાર હવે પેઢીનો વૈયક્તિક માલિક બને છે. આ રીતે પણ પેઢીનું વિસર્જન થાય છે. કેટલીકવાર પેઢીનો ચાલુ ધંધો કોઈ જોઇન્ટ સ્ટૉક કંપનીને વેચી દેવામાં આવે છે ત્યારે પણ ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન થયું કહેવાય.

3. 'પેઢી' અને 'ભાગીદારી'નું વિસર્જન (Dissolution of Firm and Partnership)

'પેઢીનું વિસર્જન' અને 'ભાગીદારીનું વિસર્જન' બંનેનો અર્થ સ્પષ્ટ કરી લઈએ.

(A) પેઢીનું વિસર્જન (Dissolution of Firm) : ભારતીય ભાગીદારી ધારાની કલમ 39 અનુસાર પેઢીનું વિસર્જન કરી બધા ભાગીદારો છૂટા થાય ત્યારે તેમની વચ્ચે ભાગીદારીનો અંત આવે છે તેને પેઢીનું વિસર્જન (Dissolution of Firm) થયું કહેવાય. આ પ્રકારે ભાગીદારીનું વિસર્જન કરી પેઢી બંધ કરવામાં આવે ત્યારે પેઢીનું વિસર્જન થયું કહેવાય. આવા સંજોગોમાં પેઢીનો ધંધો બંધ થાય, પરિણામે તેની મિલકતો વેચી દઈ તેની ઊપજમાંથી પેઢીના દેવાં ચૂકવાય છે, અને વધતી રકમમાંથી ભાગીદારોની મૂડી તેમના કરાર પ્રમાણે પરત કરવામાં આવે છે.

જ્યારે પેઢીનો સમગ્ર ધંધો વેચી દેવામાં આવે તે પણ ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન કહેવાય.

(B) ભાગીદારીનું વિસર્જન (Dissolution of Partnership) : જ્યારે કોઈ એક ભાગીદારની નિવૃત્તિ, મૃત્યુ, નાદારી કે અન્ય કારણોસર ધંધો બંધ ન કરવામાં આવે, બાકીના ભાગીદારો ધંધો ચાલુ રાખે ત્યારે જૂની 'ભાગીદારીનું વિસર્જન' (Dissolution of Partnership) કહેવાય. ધંધામાંથી જતાં ભાગીદાર સિવાય બાકીનાં ભાગીદારો ધંધો ચાલુ રાખે છે. તેને

પરિણામે નવી ભાગીદારીની રચના થાય છે. સામાન્ય સંજોગોમાં ચાલુ રહેતાં ભાગીદારો વચ્ચે ભાગીદારીનું પ્રમાણ બદલાય છે. આ સંજોગોમાં પેઢીનું વિસર્જન થતું નથી. પરંતુ ભાગીદારીની પુનઃરચનાથી (પુનર્ગઠન) નવી રચાયેલી પેઢી અસ્તિત્વમાં આવે છે.

'ભાગીદારી' (Partnership) એ ભાગીદારો વચ્ચેનો સંબંધ છે. જ્યારે પેઢી (Firm) એ બધા જ ભાગીદારોનું સામૂહિક નામ છે.

(C) ભાગીદારી અને ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જન વચ્ચેનો તફાવત :

આધાર	ભાગીદારીનું વિસર્જન	ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન
અર્થ	ભાગીદારીનું પુનર્ગઠન એટલે ભાગીદારીનું વિસર્જન.	ભાગીદારી પેઢીનો કાયમી અંત એટલે ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન.
પેઢીનું અસ્તિત્વ	પેઢીનું અસ્તિત્વ ચાલુ રહે છે.	પેઢીના અસ્તિત્વનો અંત આવે છે.
હિસાબી ચોપડાઓ	હિસાબી ચોપડાઓ ચાલુ રહે છે.	હિસાબી ચોપડાઓ બંધ કરવામાં આવે છે.
હિસાબોની પતાવટ	હિસાબોની પતાવટ થતી નથી. પરંતુ પુનઃ મૂલ્યાંકન ખાતામાંથી ઉદ્ભવતો નફો કે નુકસાન અનુક્રમે ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે જમા કે ઉધાર કરવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે પેઢીમાંથી જતાં ભાગીદારનો હિસાબ કરવામાં આવે છે.	હિસાબોની પતાવટ થાય છે. માલ-મિલકત નિકાલ ખાતા દ્વારા મિલકતોનો નિકાલ કરીને જવાબદારી ચૂકવવામાં આવે છે. વધેલ રકમ ભાગીદારો વચ્ચે હિસાબની પતાવટ પેટે ચૂકવવામાં આવે છે.
અદાલતનો હસ્તક્ષેપ	ભાગીદારીનું વિસર્જન સ્વૈચ્છિક હોવાથી અદાલતના હસ્તક્ષેપની જરૂરિયાત હોતી નથી.	જ્યારે જરૂરી હોય ત્યારે અદાલત દ્વારા હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવે છે.
અસર	ભાગીદારીનું વિસર્જન થાય તો ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન ન પણ થાય.	ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન થાય તો આપોઆપ ભાગીદારીનું વિસર્જન થાય છે.

4. ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન (Dissolution of Partnership Firm)

આપણે આ પ્રકરણમાં ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જનને લગતી મહત્ત્વની બાબતોનો ખ્યાલ મેળવીશું. ત્યાર બાદ પેઢીના વિસર્જનની હિસાબી અસરોનો વિગતે અભ્યાસ કરીશું.

(A) પેઢીના વિસર્જનની રીતો કે પદ્ધતિઓ

(B) વિસર્જનના હિસાબોની પતાવટ અંગે કાનૂની અને અન્ય જોગવાઈઓ

(C) વિસર્જનની સામાન્ય વિધિ કે પ્રક્રિયા

(A) પેઢીના વિસર્જનની રીતો કે પદ્ધતિઓ :

ભારતીય ભાગીદારી ધારા 1932 મુજબ ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન નીચે પ્રમાણેની બે રીતો કે પદ્ધતિઓથી થાય છે :

(1) સામાન્ય વિસર્જન કે અદાલતના હસ્તક્ષેપ સિવાય વિસર્જન

(2) અદાલત દ્વારા વિસર્જન

(1) સામાન્ય વિસર્જન કે અદાલતના હસ્તક્ષેપ સિવાય વિસર્જન : અદાલતના હસ્તક્ષેપ સિવાય નીચેની કોઈ પણ રીતે ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન થઈ શકે છે :

(i) સર્વસંમતિથી : જ્યારે બધા જ ભાગીદારો પેઢીનું વિસર્જન કરવા સંમત થાય ત્યારે ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન ગમે તે સમયે થઈ શકે છે. જેને મરજિયાત વિસર્જન કહે છે.

(ii) કરાર દ્વારા : ભાગીદારો વચ્ચે અગાઉથી નક્કી થયેલ કરારની શરતોને આધીન ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન થઈ શકે છે.

(iii) કાયદા દ્વારા વિસર્જન : નીચેના સંજોગોમાં પેઢીનું કાયદા દ્વારા ફરજિયાત વિસર્જન થાય છે.

(a) પેઢીના બધા ભાગીદારો અથવા એક સિવાયના બધા ભાગીદારો નાદાર જાહેર થાય.

(b) પેઢીનો ધંધો ચલાવવો ગેરકાયદેસર બને ત્યારે પેઢીનું વિસર્જન થાય છે.

(iv) ચોક્કસ ઘટનાને કારણે :

(a) જો ભાગીદારી પેઢી અમુક ચોક્કસ મુદત માટેની હોય તો તે મુદત પૂરી થતાં વિસર્જન થાય છે.

(b) કોઈ ચોક્કસ હેતુ માટે સ્થપાય હોય અને તે હેતુ પૂર્ણ થવાથી પેઢીનું આપોઆપ વિસર્જન થાય છે.

(v) નોટિસ દ્વારા : સ્વૈચ્છિક ભાગીદારીના સંજોગોમાં કોઈ પણ ભાગીદાર, ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન કરવાનો પોતાનો ઇરાદો જણાવતી લેખિત નોટિસ અન્ય ભાગીદારોને આપે છે. આ નોટિસમાં જણાવેલ તારીખથી અથવા નોટિસ મળે ત્યારથી તેમની વચ્ચેની ભાગીદારીનો અંત આવે છે. આ રીતે પેઢીનું વિસર્જન થાય છે.

(2) અદાલત દ્વારા વિસર્જન : કોઈ પણ ભાગીદાર અદાલતને અરજી કરે, તો નીચેના સંજોગોમાં અદાલત પેઢીનું વિસર્જન કરવા હુકમ કરી શકે.

(i) કોઈ ભાગીદાર અસ્થિર મગજનો થાય.

(ii) કોઈ ભાગીદાર પેઢીમાં પોતાની ફરજો બજાવવા માટે અશક્તિમાન બને.

(iii) કોઈ ભાગીદાર પેઢી કે પેઢીના ધંધાના હિત વિરુદ્ધ વર્તન કરે.

(iv) કોઈ ભાગીદાર ધંધાની શરતોનો ઇરાદાપૂર્વક વારંવાર ભંગ કરે.

(v) કોઈ ભાગીદાર પેઢીમાંનો પોતાનો સંપૂર્ણ હિસ્સો અન્ય ભાગીદારોની સંમતિ વગર ત્રાહિત પક્ષને વેચી દે.

(vi) પેઢી સતત ખોટ કરતી હોય અને ખોટ સિવાય પેઢીનો ધંધો ચાલે તેમ ન હોય ત્યારે.

(vii) અદાલત, વ્યાજબી લાગે તેવા અન્ય કોઈ પણ સંજોગોમાં પેઢીનું વિસર્જન કરવાનો હુકમ કરી શકે છે.

(B) વિસર્જનના હિસાબોની પતાવટ અંગે કાનૂની અને અન્ય જોગવાઈઓ :

(1) પેઢીની ખોટ અંગે : ભારતીય ભાગીદારી ધારા અનુસાર વિસર્જન વખતે થતું નુકસાન (મૂડીખાધ સહિત) નીચે પ્રમાણે અમલમાં મૂકાય છે.

(a) પ્રથમ પેઢીના નફામાંથી માંડી વળાય છે, અને

(b) જો નફો પૂરતો ન હોય, તો ભાગીદારોની મૂડીમાંથી ભરપાઈ થાય અને

(c) જો મૂડી પૂરતી ન હોય, તો આવું નુકસાન ભાગીદારો તેમના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી લે છે અને તે માટે જરૂર અનુસાર પોતાની અંગત મિલકતમાંથી તે ભરપાઈ કરે છે.

(2) પેઢીનાં દેવાં અને ભાગીદારોનાં અંગત દેવાં : ભાગીદારોની જવાબદારી અમર્યાદિત છે. તેથી પેઢીના ત્રાહિત પક્ષ પરત્વેનાં દેવાં માટે દરેક ભાગીદાર વ્યક્તિગત રીતે તેમજ સામૂહિક રીતે જવાબદાર છે. પેઢીની મિલકતો પેઢીનાં દેવાં માટે અને ભાગીદારોની અંગત મિલકતો અંગત દેવાં માટે કાયદેસર રીતે ઉપયોગમાં લેવાય.

પરંતુ ભાગીદારોની અમર્યાદિત જવાબદારી હોવાને પરિણામે તેમની અંગત મિલકતોનો ઉપયોગ અંગત દેવાં ચૂકવ્યાં બાદ વધેલ રકમમાંથી પેઢીનાં દેવાં ચૂકવવા માટે થઈ શકે છે.

(3) ભાગીદારોની પેઢીને લોન : ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જનમાં પેઢીની મિલકતો વેચી, તેની ઊપજમાંથી સૌપ્રથમ વિસર્જન ખર્ચ અને ત્યાર બાદ પેઢીનાં દેવાં ચૂકવવામાં આવે છે. ત્યાર બાદ વધતી રકમમાંથી ભાગીદારોએ પેઢીને આપેલી લોનની રકમ ચૂકવવાની હોય છે. પેઢીનાં દેવાં ચૂકવ્યા બાદ વધતી રકમ એક કરતાં વધુ ભાગીદારોએ આપેલી લોન પરત કરવા માટે અપૂરતી હોય અને ભાગીદારો પાસેથી અંગત કંઈ વસૂલ થઈ શકે તેમ ન હોય તો તેવા ભાગીદારોની લોન, લોનનાં પ્રમાણમાં ચૂકવાય છે.

(4) ભાગીદારની પત્નીની લોન : ભાગીદારની પત્નીએ પોતાના સ્ત્રીધનમાંથી પેઢીને લોન આપેલ હોય, તો તેવી લોનની રકમ પેઢીનાં સામાન્ય દેવાંની જેમ જ ત્રાહિત પક્ષ પરત્વેનાં દેવાં તરીકે ચૂકવવામાં આવે છે.

પરંતુ જો તેના પતિનાં નાણાંમાંથી તેણે પેઢીને લોન આપી હોય, તો તે ભાગીદારની લોન જ ગણાય.

(5) ભાગીદારોની જવાબદારી : ભાગીદારોની જવાબદારી અમર્યાદિત છે. જો કોઈ ભાગીદાર કે ભાગીદારો નાદાર થાય ત્યારે સધ્ધર ભાગીદારે પેઢીનાં દેવાં પોતાની અંગત મિલકતમાંથી પણ ચૂકવવાં પડે છે.

(6) પેઢીની મિલકતોની ઊપજની વહેંચણી : પેઢીની મિલકતોની ઊપજમાંથી ચૂકવણી નીચેના ક્રમમાં કરવામાં આવે છે :

(a) સૌપ્રથમ પેઢીનો વિસર્જન-ખર્ચ ચૂકવાય.

(b) ત્યારબાદ ત્રાહિત પક્ષ (વ્યક્તિઓ) પરત્વેનાં દેવાં ચૂકવાય.

(c) ત્યારબાદ ભાગીદારોની લોન ચૂકવાય.

(d) છેલ્લે ભાગીદારોની મૂડી અને ચાલુ ખાતાંની રકમો પરત ચૂકવવામાં આવે છે.

(e) તેમ છતાં રકમ વધે એટલે કે નફો હોય તો તે બધા ભાગીદારો વચ્ચે તેમના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી આપવામાં આવે છે.

(C) વિસર્જનની સામાન્ય વિધિ કે પ્રક્રિયા :

ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન થતાં તેની મિલકતો વેચીને મળેલ આવકમાંથી અગાઉ જણાવ્યા પ્રમાણે ક્રમાનુસાર ચૂકવણી કરવામાં આવે છે, વિસર્જનની હિસાબી અસરોને પરિણામે પેઢીના હિસાબી ચોપડા બંધ થાય છે.

5. વિસર્જનની હિસાબી અસર (Accounting Treatment of Dissolution)

ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન થતાં તેની મિલકતો વેચીને મળેલ આવકમાંથી દેવાં ચૂકવાય છે. રકમ વધે તો મૂડી પરત થાય છે. હિસાબી ચોપડા બંધ કરવામાં આવે છે. આ સમગ્ર કાર્યવાહીના અમલ માટે નીચે પ્રમાણેની હિસાબી અસરો આપવામાં આવે છે :

(A) જરૂરી ખાતાં ખોલવાં : વિસર્જનની હિસાબી વિધિને અનુસરવા અને હિસાબી અસરો આપવા માટે નીચે મુજબનાં ખાતાં તૈયાર કરવામાં આવે છે :

(1) માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું

(2) ભાગીદારોનાં લોન ખાતાં (જો હોય તો)

(3) ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં / ચાલુ ખાતાં

(4) રોકડ / બૅન્ક ખાતું

(1) માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું (Realisation Account) : ''પેઢીના વિસર્જન સમયે, પેઢીની મિલકતો અને દેવાંના નિકાલની હિસાબી અસરો આપવા માટે તૈયાર કરવામાં આવતું ખાતું એટલે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું.'' માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાને 'સંપાદન ખાતાં' તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.

ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જન સમયે ચોપડા બંધ કરવા માટે રોકડ / બૅન્ક ખાતા સિવાયની મિલકતો અને દેવાંનાં ખાતાં બંધ કરી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે તેની ચોપડે કિંમતે લઈ જવામાં આવે છે.

ત્યાર બાદ મિલકતોની ઊપજની રકમ રોકડ ખાતે ઉધારી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે જમા કરવામાં આવે છે. દેવાંની ચૂકવણીની રકમ માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉધારી, રોકડ ખાતે જમા કરવામાં આવે છે.

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતામાં આવતો તફાવત માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાનો નફો કે નુકસાન હશે. આ તફાવત ભાગીદારો વચ્ચે તેમના નફા-નુકસાનની વહેંચણીના પ્રમાણમાં ફાળવી આપવામાં આવે છે. નફો તેમના મૂડી ખાતે જમા થાય છે. નુકસાન તેમના મૂડી ખાતે ઉધાર થાય છે.

ઉપર મુજબની વિસર્જનની હિસાબી અસરો આપવા માટે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું તૈયાર થાય છે. માલ મિલકત નિકાલ ખાતાનાં નફા કે નુકસાનની વહેંચણી ભાગીદારો વચ્ચે થાય છે તેથી તે ઊપજ ખર્ચ ખાતાનો એક પ્રકાર ગણાય છે.

(માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાનો નમૂનો હવે પછી આપવામાં આવેલ છે.)

(2) ભાગીદારોનાં લોન ખાતાં (Partners' Loan Account) : ઘણી વખત ધંધાને નાણાકીય મદદનાં હેતુસર ભાગીદારો દ્વારા પેઢીને લોન આપવામાં આવે છે. ભાગીદારી પેઢીનાં વિસર્જન સમયે ભાગીદારોની મૂડી પરત કરતાં પહેલાં ભાગીદારોની લોન પરત કરવામાં આવે છે. તેથી વિસર્જન વખતે ભાગીદારોનાં લોન ખાતા પણ તૈયાર કરવામાં આવે છે. (ભાગીદારોએ પેઢીને લોન આપેલ હોય ત્યારે)

(3) ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં / ચાલુ ખાતાં (Partners' Capital Accounts / Current Accounts) : ભાગીદારોના મૂડી ખાતા અને ચાલુ ખાતા અંગે આ અગાઉ વિગતે અભ્યાસ કરવામાં આવેલ છે. પેઢીના વિસર્જન વખતે તમામ પ્રકારનાં દેવાઓ ચૂકવ્યા બાદ ભાગીદારોની મૂડી પરત કરવામાં આવે છે.

(4) રોકડ/બૅન્ક ખાતું (Cash / Bank Account) : પેઢીનું વિસર્જન થતું હોવાથી તમામ વ્યવહારો રોકડમાં અથવા બૅન્ક દ્વારા કરવામાં આવતા હોય છે. રોકડ ખાતું માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ જવામાં આવતું નથી. તમામ રોકડ આવકો અને જાવકો આ ખાતામાં દર્શાવવામાં આવે છે. છેલ્લે વધેલ રકમ ભાગીદારોને ચૂકવવામાં આવે છે.

વિસર્જનનાં હિસાબો તૈયાર કરવા અંગેની આમનોંધો :

(A) આમનોંધો પસાર કરતાં પહેલાં ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણે જરૂરી ખાતાઓ ખોલો.

(B) ભાગીદારોના મૂડી ખાતાની અને રોકડ/બૅન્ક ખાતાની બાકીઓ દર્શાવો.

(C) ભાગીદારોના લોન ખાતા હોય તો લોન ખાતાની બાકીઓ દર્શાવો.

(1) અનામતો અને નહિ વહેંચેલ નફા-નુકસાનની બાકી :

સૌપ્રથમ પેઢીના પાકા સરવૈયામાં દર્શાવેલ એકત્રિત અનામતો જેવી કે સામાન્ય અનામત, કારીગર અકસ્માત વળતર ભંડોળ, નફા-નુકસાન ખાતાની જમા બાકી (નફો), ઉધાર બાકી (ખોટ) વગેરે રકમો માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ જવામાં આવતા નથી. આ રકમો ભાગીદારોના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં તેમના મૂડી ખાતે લઈ જવામાં આવે છે. આ ખાતાંઓ મિલકતો કે દેવાં નથી પણ મૂડીનો ભાગ હોવાથી મૂડી ખાતે લઈ જવામાં આવે છે. જેની આમનોંધ નીચે પ્રમાણે થાય :

(i) અનામતો અને નફા-નુકસાન ખાતાની જમા બાકી (નફો) :

તારીખ	વિગત		ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	અનામતો ખાતે	ઉ		✓	
	રોકાણ વધઘટ ભંડોળ ખાતે	ઉ		✓	
	કારીગર અકસ્માત વળતર ભંડોળ ખાતે	ઉ		✓	
	નફા-નુકસાન ખાતે (નફો)	ઉ		✓	
	તે ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે				✓
	[બા.જે. : અનામતો અને નહિ વહેંચેલ નફો ભાગીદારોના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં તેમના મૂડી ખાતે જમા કર્યા તેના.]				

(ii) નફા-નુકસાન ખાતાની ઉધાર બાકી (ખોટ) :

તારીખ	વિગત		ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે	ઉ		✓	
	તે નફા-નુકસાન ખાતે (ખોટ)				✓
	[બા.જે. : નફા-નુકસાન ખાતાની ઉધાર બાકી ભાગીદારોના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં તેમના મૂડી ખાતે ઉધાર કરી તેના.]				

(2) મિલકતોનાં ખાતાં બંધ કરી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ જવામાં આવે ત્યારે :

મિલકતોની હંમેશાં ઉધાર બાકી હોય છે. પેઢીના વિસર્જન સમયે પાકા સરવૈયામાં દર્શાવેલ રોકડ/બૅન્ક ખાતાં સિવાયની તમામ મિલકતોનાં ખાતાં બંધ કરી ચોપડે કિંમતે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાની ઉધાર બાજુ લઈ જવામાં આવે છે. મિલકતોનાં ખાતાં બંધ કરવા માટે તેમના ખાતે જમા કરવામાં આવે છે. દા.ત., જમીન-મકાન, પ્લાન્ટ-યંત્રો, ફર્નિચર, રોકાણો, દેવાદારો, પાઘડી, પેટન્ટ્સ, ટ્રેડમાર્ક, કૉપીરાઇટ, લેણીહૂંડી વગેરે. તેની આમનોંધ નીચે પ્રમાણે થાય :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ		✓	
	તે જમીન-મકાન ખાતે			✓
	તે પ્લાન્ટ-યંત્રો ખાતે			✓
	તે ફર્નિચર ખાતે			✓
	તે રોકાણો ખાતે			✓
	તે દેવાદારો ખાતે			✓
	તે લેણીહૂંડી ખાતે			✓
	તે અન્ય મિલકતો ખાતે			✓
	[બા.જે. : મિલકતોનાં ખાતાં બંધ કરી ચોપડે કિંમતે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ ગયા તેના.]			

નોંધ : વિસર્જનની તારીખે પાકા સરવૈયામાં દર્શાવેલ રોકડ ખાતાની કે બૅન્ક ખાતાની (બૅન્કસિલક) માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ જવામાં આવતી નથી. તેનું અલગ ખાતું ખોલી તે બાકી તેમાં દર્શાવવામાં આવે છે. કારણ કે રોકડ ખાતામાં તમામ મિલકતોના વેચાણની નોંધ અને જવાબદારીઓની ચૂકવણી દર્શાવવામાં આવે છે. છેલ્લે વધેલી રકમ ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે તબદીલ કરવામાં આવે છે.

(3A) જોગવાઈઓનાં ખાતાં બંધ કરી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ જવામાં આવે ત્યારે :

જોગવાઈઓની બાકી જમા બાકી હોય છે. પેઢીના વિસર્જન સમયે પાકા સરવૈયામાં દર્શાવેલ મિલકતો સામેની જોગવાઈઓનાં ખાતાં બંધ કરી ચોપડે કિંમતે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાની જમા બાજુ લઈ જવામાં આવે છે. જોગવાઈઓનાં ખાતાં બંધ કરવા માટે તેમના ખાતે ઉધાર કરવામાં આવે છે. દા.ત., ઘાલખાધ અનામત, ઘસારા ફંડ, દેવાદાર કે લેણીહૂંડી પરના વટાવ અનામત વગેરે. તેની આમનોંધ નીચે પ્રમાણે છે :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	ઘાલખાધ અનામત ખાતે ઉ		✓	
	ઘસારા ફંડ ખાતે ઉ		✓	
	દેવાદાર કે લેણીહૂંડી પરના વટાવ અનામત ખાતે ઉ		✓	
	તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે			✓
	[બા.જે. : જોગવાઈઓનાં ખાતાં બંધ કરી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ ગયા તેના.]			

(3B) દેવાંનાં ખાતાં બંધ કરી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ જવામાં આવે ત્યારે :

દેવાંઓની બાકી, જમા બાકી હોય છે. પેઢીના વિસર્જન સમયે પાકા સરવૈયામાં દર્શાવેલ જવાબદારીઓનાં (દેવાં) ખાતાં બંધ કરી, ચોપડે કિંમતે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાની જમા બાજુ લઈ જવામાં આવે છે. દેવાનાં ખાતાં બંધ કરવા માટે તેમના

ખાતે ઉધાર કરવામાં આવે છે. દા.ત., લેણદારો, દેવીહૂંડી, બૅન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ, પ્રોવિડન્ટ ફંડ, કારીગર નફા-ભાગ ભંડોળ, ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા વગેરે. આમનોંધ નીચે પ્રમાણે છે :

તારીખ	વિગત		ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	લેણદારો ખાતે	ઉ		✓	
	દેવીહૂંડી ખાતે	ઉ		✓	
	બૅન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ ખાતે	ઉ		✓	
	કારીગર નફા ભાગ ભંડોળ ખાતે	ઉ		✓	
	ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા ખાતે	ઉ		✓	
	તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે				✓
	[બા.જે. : તમામ જવાબદારીઓનાં ખાતાં બંધ કરી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ ગયા તેના.]				

નોંધ : હિસાબોની પતાવટ કરવાની હોવાથી ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં, ચાલુ ખાતાં, ભાગીદારોની લોનનાં ખાતાં, માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ જવામાં આવતાં નથી. તેનાં અલગ ખાતાં ખોલી તે બાકીઓ તેમાં દર્શાવાય છે. વિસર્જનમાં છેલ્લે આ ખાતા બંધ કરવામાં આવે છે.

(4) મિલકતોનું વેચાણ કરવામાં આવે ત્યારે :

(A) **મિલકતોનું વેચાણ :** આ કિસ્સામાં મિલકતનું ખુલ્લા બજારમાં વેચાણ કરવામાં આવે છે. મિલકતના વેચાણની ઊપજ રોકડ/બૅન્ક ખાતે ઉધારી પેઢીનાં માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે જમા થાય છે.

તારીખ	વિગત		ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	રોકડ/બૅન્ક ખાતે	ઉ		✓	
	તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે				✓
	[બા.જે. : મિલકતોનું વેચાણ માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે જમા કર્યું તેના.]				

(B) **જ્યારે ભાગીદાર મિલકત લઈ જાય :** ભાગીદાર મિલકત લઈ જાય ત્યારે ભાગીદારના મૂડી ખાતે ઉધારી, માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે જમા થાય.

તારીખ	વિગત		ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	જે-તે ભાગીદારના મૂડી ખાતે	ઉ		✓	
	તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે				✓
	[બા.જે. : ભાગીદારે લીધેલ મિલકતે તેના ખાતે ઉધારી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે જમા કરી તેના.]				

નોંધ : (1) પેઢીના વિસર્જન સમયે દરેક દૃશ્ય અને અદૃશ્ય મિલકતોની ઊપજવા ધારેલ કિંમત અવશ્ય આપવી. દૃશ્ય કે અદૃશ્ય મિલકતની કોઈ પણ કિંમત ઊપજવાપાત્ર ન હોય તો તે અંગે દાખલામાં ખાસ ઉલ્લેખ કરવો.

(2) કોઈ ચોપડે નોંધાયેલ લેણદારને તેની લેણી રકમ સામે કોઈ ચોપડે નોંધાયેલ મિલકત આપવામાં આવે ત્યારે : આવી મિલકત અને આવા લેણદારો માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ જવામાં આવેલ હોવાથી જે-તે મિલકતની ગણેલી ઊપજ અને જે-તે લેણદારની ચૂકવણી અંગે કોઈ નોંધ કરવાની રહેતી નથી.

(C) ચોપડે નહિ નોંધાયેલ મિલકતની ઊપજ મળે ત્યારે :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	રોકડ ખાતે ઉ તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે [બા.જે. : ચોપડે નહિ નોંધાયેલ મિલકતના ₹ ..... ઊપજ્યા તેના.]		✓	✓

(5) દેવાં ચૂકવવામાં આવે ત્યારે :

(A) રોકડેથી ચૂકવવામાં આવે : પેઢીનાં દેવાં રોકડેથી ચૂકવવામાં આવે ત્યારે ચૂકવેલ રકમથી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું ઉધાર કરવામાં આવે છે અને રોકડ/બૅન્ક ખાતું જમા કરવામાં આવે છે.

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે રોકડ / બૅન્ક ખાતે [બા.જે. : દેવાંની ચૂકવણી કરી તેના.]		✓	✓

(B) કોઈ ભાગીદાર જવાબદારી ચૂકવવાનું સ્વીકારે : કોઈ ભાગીદાર દેવું ચૂકવે કે ચૂકવવાની જવાબદારી સ્વીકારે ત્યારે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉધારી જે-તે ભાગીદારના મૂડી ખાતે જમા કરવામાં આવે છે.

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે જે-તે ભાગીદારના મૂડી ખાતે [બા.જે. : ભાગીદારે દેવાંની ચૂકવણી કરી / કરવાનું સ્વીકાર્યું તેના.]		✓	✓

નોંધ : (1) ચોપડે દર્શાવેલ કોઈ દેવાંની ચૂકવણી અંગે કોઈ સૂચના ન હોય તોપણ પેઢીના વિસર્જન સમયે દેવાં ચોપડે કિંમતે ચૂકવેલ છે તેમ સમજી આમનોંધ કરવામાં આવે છે.

(C) ચોપડે નહિ નોંધાયેલ દેવું ચૂકવવામાં આવે ત્યારે :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે રોકડ / બૅન્ક ખાતે [બા.જે. : નહિ નોંધાયેલ જવાબદારીના ચૂકવ્યા.]		✓	✓

(6) ભાગીદારી પેઢીનો વિસર્જન-ખર્ચ ચૂકવવામાં આવે :

ભાગીદારી પેઢીનો વિસર્જન-ખર્ચ સામાન્ય રીતે પેઢીએ ભોગવવાનો હોય છે. પેઢીના વિસર્જન-ખર્ચની હિસાબી અસર નીચેના વિવિધ સંજોગો પ્રમાણે આપી શકાય :

(A) વિસર્જન-ખર્ચ પેઢી ચૂકવે અને પેઢીએ ભોગવવાનો હોય ત્યારે :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે રોકડ / બૅન્ક ખાતે [બા.જે. : વિસર્જન-ખર્ચ ચૂકવ્યો તેના.]		✓	✓

(B) કોઈ ભાગીદાર જવાબદારી સ્વીકારે ત્યારે :

(i) જો વિસર્જન-ખર્ચ કોઈ ભાગીદારે ભોગવવાનો હોય અને તે વિસર્જન-ખર્ચની ચૂકવણી કરે ત્યારે પેઢીના ચોપડે તે અંગે કોઈ નોંધ કરવાની રહેતી નથી.

પરંતુ આવી વિસર્જનની કાર્યવાહીની જવાબદારી સ્વીકારવા અંગે પેઢીએ જે-તે ભાગીદારને તેના મહેનતાણાંની રકમ ચૂકવવાની હોય ત્યારે આમનોંધ નીચે પ્રમાણે થાય :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે જે-તે ભાગીદારના મૂડી ખાતે [બા.જે. : ભાગીદારને વિસર્જન કાર્યવાહી કરવા માટે મહેનતાણાંની રકમ ચૂકવવાની થઈ તેના.]		✓	✓

(ii) જે ભાગીદારની જવાબદારી હોય, તે ભાગીદારે કરેલ વિસર્જન-ખર્ચની ચૂકવણી પેઢીએ કરેલ હોય, તો તેની આમનોંધ આ પ્રમાણે થાય :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	જે-તે ભાગીદારના મૂડી ખાતે ઉ તે રોકડ / બૅન્ક ખાતે [બા.જે. : પેઢીએ વિસર્જન-ખર્ચની ચૂકવણી ભાગીદાર વતી કરી તેના.]		✓	✓

(7) ભાગીદારની લોન ચૂકવાય ત્યારે :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	ભાગીદારની લોન ખાતે ઉ તે બૅન્ક / રોકડ ખાતે [બા.જે. : ભાગીદારની લોન ચૂકવી તેના.]		✓	✓

(8) માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાની બાકીની વહેંચણી :

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાની બાકી નફાનાં કે નુકસાનનાં સ્વરૂપે હોય છે. આ નફો કે નુકસાન ભાગીદારના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી તેમના ચાલુ ખાતે અથવા મૂડી ખાતે લઈ જવામાં આવે છે.

(A) નફો હોય ત્યારે :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે ભાગીદારોના ચાલુ / મૂડી ખાતે [બા.જે. : માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાના નફાની વહેંચણી ભાગીદારોનાં ચાલુ/મૂડી ખાતે કરી તેના.]		✓	✓

(B) નુકસાન હોય ત્યારે :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	ભાગીદારના ચાલુ / મૂડી ખાતે ઉ તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે [બા.જે. : માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાની ખોટની વહેંચણી ભાગીદારોના ચાલુ/મૂડી ખાતે કરી તેના.]		✓	✓

(9) ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાં બંધ કરવામાં આવે ત્યારે :

વિસર્જન સમયે ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાં બંધ કરી મૂડી ખાતે લઈ જવામાં આવે છે :

(i) ચાલુ ખાતાની જમા બાકી હોય ત્યારે :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	ભાગીદારના ચાલુ ખાતે ઉ તે ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે [બા.જે. : ભાગીદારોના ચાલુ ખાતાની બાકી મૂડી ખાતે લઈ ગયા તેના.]		✓	✓

(ii) ચાલુ ખાતાની ઉધાર બાકી હોય ત્યારે :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે ઉ તે ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતે [બા.જે. : ભાગીદારોના ચાલુ ખાતાની બાકી મૂડી ખાતે લઈ ગયા તેના.]		✓	✓

(10) ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં બંધ કરવામાં આવે ત્યારે :

(i) કોઈ ભાગીદારની આખરની ઉધાર બાકી હોય અને તે પેટે જરૂરી રકમ લાવે ત્યારે :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	બૅન્ક/રોકડ ખાતે ઉ તે ભાગીદારના મૂડી ખાતે [બા.જે. : ભાગીદાર તેના મૂડી ખાતે ઉધાર બાકીની રકમ રોકડમાં લાવ્યા તેના.]		✓	✓

(ii) ભાગીદારના મૂડી ખાતાની આખરની જમા બાકી હોય અને તે રકમ તેને ચૂકવવામાં આવે ત્યારે :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	ભાગીદારના મૂડી ખાતે ઉ તે બૅન્ક/રોકડ ખાતે [બા.જે. : ભાગીદારોને મૂડીની જમા બાકીની રકમ ચૂકવી તેના.]		✓	✓

નોંધ : ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જનની ઉપર પ્રમાણેની હિસાબી અસરો આપ્યા પછી બધાં જ ખાતાં બંધ થશે.

(11) કેટલાક વિશિષ્ટ વ્યવહારોની હિસાબી અસર :

(i) ચોપડે નહિ નોંધાયેલ મિલકત કોઈ ચોપડે નોંધાયેલ લેણદારને તેનાં લેણાં પેટે આપવામાં આવે :

આવા સંજોગોમાં લેણદારોની કુલ રકમમાંથી તેવી મિલકતની ગણેલ કિંમત બાદ કરતાં લેણદારોની બાકીની રકમ જ ચૂકવવાની થાય. દા.ત., કુલ લેણદારો ₹ 90,000ના છે. ચોપડે નહિ નોંધાયેલ મિલકત એક ચોપડે નોંધાયેલ લેણદારને ₹ 50,000ની કિંમતે તેનાં લેણાં પેટે આપવામાં આવે છે.

કુલ લેણદારો	₹	90,000
બાદ : લેણદારને ચોપડે નહિ નોંધાયેલ મિલકતની ગણેલ કિંમત	₹	50,000
બાકીના લેણદારોને ચૂકવાશે.	₹	40,000

જે અંગેની આમનોંધ આ પ્રમાણે થાય :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે બૅન્ક/રોકડ ખાતે [બા.જે. : લેણદારને ચૂકવ્યા તેના.]		40,000	40,000

(ii) ચોપડે નહિ નોંધાયેલ દેવાં સામે આંશિક ચૂકવણી પેટે ચોપડે નહિ નોંધાયેલ મિલકત આપવામાં આવે ત્યારે :

દા.ત., અમૂલને ચૂકવવાના ₹ 40,000 ચોપડે નોંધાયેલ નથી. તેને ₹ 20,000ની ચોપડે નહિ નોંધાયેલ મિલકત આપવામાં આવી અને બાકીની રકમ ચેકથી ચૂકવી.

₹ 40,000	ચોપડે નહિ નોંધાયેલ ચૂકવવાપાત્ર છે.
– ₹ 20,000	ચોપડે નહિ નોંધાયેલ મિલકત આપવામાં આવે છે.
₹ 20,000	ચૂકવવાપાત્ર રકમ

આ સંજોગોમાં ફક્ત ચૂકવેલ રકમની નોંધ આ પ્રમાણે થાય :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે બૅન્ક ખાતે [બા.જે. : ચોપડે નહિ નોંધાયેલ લેણદારને ચૂકવ્યા તેના.]		20,000	20,000

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાનો નમૂનો

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત		રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
પરચૂરણ મિલકતો ખાતે :		**આમનોંધ નં.**	**જોગવાઈઓ ખાતે :**		**આમનોંધ નં.**
જમીન-મકાન	✓		ઘાલખાધ અનામત	✓	
પ્લાન્ટ-યંત્રો	✓		ઘસારા ફંડ	✓	3(A)
ફર્નિચર	✓	(2)	દેવાદાર-લેણીહૂંડી વટાવ અનામત	✓	✓
રોકાણો	✓		**પરચૂરણ દેવાં ખાતે :**		
દેવાદારો	✓		લેણદારો	✓	
લેણીહૂંડી	✓		દેવીહૂંડી	✓	
અન્ય મિલકતો	✓	✓	બૅન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	✓	3(B)
રોકડ/બૅન્ક ખાતે			કારીગર નફા-ભાગ ભંડોળ	✓	
(દેવાની ચૂકવણી)		5(A)	ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	✓	✓
ભાગીદારના મૂડી ખાતે			રોકડ/બૅન્ક ખાતે		
(ભાગીદારે સ્વીકારેલ દેવા)		5(B)	(મિલકતોનું વેચાણ)		4(A)
રોકડ/બૅન્ક ખાતે			ભાગીદારના મૂડી ખાતે		
(નહિ નોંધાયેલ જવાબદારીની ચૂકવણી)		5(C)	(ભાગીદારે લીધેલ મિલકત)		4(B)
રોકડ/બૅન્ક ખાતે			રોકડ/બૅન્ક ખાતે		
(વિસર્જન ખર્ચની ચૂકવણી)		6(A)	(નહિ નોંધાયેલ મિલકતનું વેચાણ)		4(C)
ભાગીદારના મૂડી ખાતે			ભાગીદારોનાં ચાલુ/મૂડી ખાતે		
(ભાગીદારનું મહેનતાણું)		6(B)(ii)	(માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાની ખોટની વહેંચણી)		8(B)
ભાગીદારોનાં ચાલુ/મૂડી ખાતે					
(માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાનાં નફાની વહેંચણી)		8(A)			
		.....			.....

ઉદાહરણ 1 : નીચેના વ્યવહારોની આમનોંધ લખો :

(1) વિસર્જન વખતે પાકા સરવૈયામાં જમીન-મકાનનાં ₹ 1,00,000 અને રોકાણો ₹ 50,000 બતાવેલ છે, તેના અનુક્રમે ₹ 80,000 અને ₹ 60,000 ઊપજ્યા.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત		ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે	ઉ		1,50,000	
	તે જમીન-મકાન ખાતે				1,00,000
	તે રોકાણો ખાતે				50,000
	[બા.જે. : વિસર્જન વખતે જમીન-મકાન અને રોકાણોનું ખાતું બંધ કરી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ ગયા તેના.]				

તારીખ	વિગત		ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
2	રોકડ/બૅન્ક ખાતે	ઉ		1,40,000	
	તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે				1,40,000
	[બા.જે. : વિસર્જન વખતે જમીન-મકાન અને રોકાણો વેચાણના ઊપજ્યા તેના.]				

(2) વિસર્જન વખતે પેઢીની કુલ મિલકતો ₹ 4,00,000 છે. જે પૈકી ચાલુ મિલકતો 40 % છે. જેમાં રોકડનો ₹ 20,000નો સમાવેશ થાય છે. સ્થિર મિલકતોના 120 % રકમ ઊપજી, જ્યારે ચાલુ મિલકતોની 80 % રકમ ઊપજી.

જવાબ : સમજૂતી :

મિલકતો ₹ 4,00,000

- ચાલુ મિલકતો 40 %
  ₹ 1,60,000
  - રોકડ ₹ 20,000
  - અન્ય ચાલુ મિલકતો (?)
    ₹ 1,40,000
    × 80 %
    ₹ 1,12,000 ઉપજ્યા
- સ્થિર મિલકતો (?) 60 %
  ₹ 2,40,000
  × 120 %
  ₹ 2,88,000 ઉપજ્યા

આમનોંધ

તારીખ	વિગત		ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે	ઉ		3,80,000	
	તે સ્થિર મિલકતો ખાતે				2,40,000
	તે ચાલુ મિલકતો ખાતે				1,40,000
	[બા.જે. : મિલકતોનાં ખાતાં બંધ કરી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ ગયા.]				
2	રોકડ/બૅન્ક ખાતે	ઉ		4,00,000	
	તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે				4,00,000
	[બા.જે. : સ્થિર મિલકતોના ₹ 2,88,000 અને ચાલુ મિલકતોના ₹ 1,12,000 ઊપજ્યા તેના.]				

(3) પેઢીના વિસર્જન સમયે યંત્રોની ચોપડે કિંમત ₹ 70,000 છે. એક ભાગીદાર તે ₹ 78,000માં લઈ જાય છે.

જવાબ :

આમનોંધ

તારીખ	વિગત		ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે	ઉ		70,000	
	તે યંત્રો ખાતે				70,000
	[બા.જે. : વિસર્જન સમયે યંત્રનું ખાતું બંધ કરી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ ગયા તેના.]				

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
2	ભાગીદારના મૂડી ખાતે ઉ તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે [બા.જે. : વિસર્જન સમયે ₹ 78,000 ભાગીદાર યંત્ર લઈ ગયા તેના.]		78,000	 78,000

(4) પેઢીનો વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 20,000 થયો.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે રોકડ/બૅન્ક ખાતે [બા.જે. : વિસર્જન-ખર્ચના ચૂકવ્યા તેના.]		20,000	 20,000

(5) ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જન સમયે ચોપડે નીચેની મિલકતો છે :

મકાન ₹ 2,00,000 ફર્નિચર ₹ 40,000

પાઘડી ₹ 20,000 યંત્રો ₹ 30,000

મકાનના ₹ 2,20,000; ફર્નિચરના ₹ 50,000 અને યંત્રોની ચોપડે કિંમત ઊપજે છે. પાઘડીની કોઈ કિંમત ઊપજતી નથી. આમનોંધ લખો.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે મકાન ખાતે તે ફર્નિચર ખાતે તે પાઘડી ખાતે તે યંત્રો ખાતે [બા.જે. : પેઢીનું વિસર્જન થતાં મિલકતો માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ ગયા તેના.]		2,90,000	 2,00,000 40,000 20,000 30,000
2	રોકડ/બૅન્ક ખાતે ઉ તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે [બા.જે. : મકાનના ₹ 2,20,000; ફર્નિચરના ₹ 50,000 અને યંત્રોના ₹ 30,000 ઊપજ્યા તેના.]		3,00,000	 3,00,000

(6) ભૂતકાળમાં માંડી વાળેલ ઘાલખાધ ₹ 12,000 પૈકી ₹ 10,000 પરત મળ્યાં :

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	રોકડ/બૅન્ક ખાતે ઉ તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે [બા.જે. : ઘાલખાધના પરત મળ્યા તેના.]		10,000	 10,000

(7) એક પેઢીના ચોપડે પાઘડી દર્શાવેલ નથી, પરંતુ વિસર્જન સમયે તેના વેચાણના ₹ 35,000 ઊપજ્યા.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	રોકડ/બૅન્ક ખાતે ઉ તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે [બા.જે. : પાઘડી વેચાણના ઊપજ્યા તેના.]		35,000	 35,000

(8) એક ભાગીદાર નરેશ ₹ 30,000 દેવીહૂંડી ચૂકવવાનું સ્વીકારે છે.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	દેવીહૂંડી ખાતે ઉ તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે [બા.જે. : દેવીહૂંડી ખાતું બંધ કર્યું તેના.]		30,000	 30,000
2	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે નરેશના મૂડી ખાતે [બા.જે. : ભાગીદાર નરેશે દેવીહૂંડી ચૂકવવાનું સ્વીકાર્યું તેના.]		30,000	 30,000

(9) પેઢીના વિસર્જન સમયે દેવાદારે ₹ 80,000 અને લેણદારો ₹ 40,000 છે. ભાગીદાર પ્રતીક 20 % ઓછી કિંમતે દેવાદારો લઈ લેણદારોને ચૂકવે છે.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે દેવાદારો ખાતે [બા.જે. : દેવાદારોના ખાતા માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ ગયા તેના.]		80,000	 80,000
2	લેણદારો ખાતે ઉ તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે [બા.જે. : લેણદારોનાં ખાતાં માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ ગયા તેના.]		40,000	 40,000
3	પ્રતીકના ચાલુ/મૂડી ખાતે ઉ તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે [બા.જે. : પ્રતીક ભાગીદાર 20 % ઓછી કિંમતે દેવાદાર લઈ ગયા તેના.]		64,000	 64,000
4	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે પ્રતીકના ચાલુ/મૂડી ખાતે [બા.જે. : પ્રતીક લેણદારોને રકમ ચૂકવે છે તેના.]		40,000	 40,000

(10) ભાગીદાર વિજય પેઢીના વિસર્જનની કાર્યવાહી કરવાની જવાબદારી સ્વીકારે છે. તેના બદલામાં તેને મહેનતાણાં તરીકે પેઢીએ ₹ 12,000 ચૂકવવાનું નક્કી કર્યું છે. પેઢીએ તેને ખર્ચ પેટે ₹ 6000 ચૂકવ્યા.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે વિજયના મૂડી ખાતે [બા.જે. : વિસર્જન-ખર્ચના ભાગીદાર વિજયને ચૂકવવાના થયા તેના.]		12,000	 12,000
2	વિજયના મૂડી ખાતે ઉ તે રોકડ/બૅન્ક ખાતે [બા.જે. : વિજયને વિસર્જન ખર્ચની જવાબદારી પેટે ચૂકવ્યા તેના.]		6000	 6000

(11) ભાગીદારી પેઢીના આવકવેરાની જવાબદારી ₹ 35,000 ચૂકવવાની થઈ, જે ચોપડે નોંધેલ નથી.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે રોકડ/બૅન્ક ખાતે [બા.જે. : આવકવેરાના નહિ નોંધાયેલ ચૂકવી આપ્યા તેના.]		35,000	 35,000

(12) વિસર્જન વખતે પેઢીનાં તમામ દેવાં, ભાગીદારની લોન ચૂકવ્યા પછી મિલકતોનો વધારો ₹ 60,000 છે. S, B અને I ભાગીદારોનું નફા-નુકસાન વહેંચણીનું પ્રમાણ 4:3:3 છે.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ તે Sના ચાલુ / મૂડી ખાતે તે Bના ચાલુ / મૂડી ખાતે તે Iના ચાલુ / મૂડી ખાતે [બા.જે. : મિલકતોનો વધારો ભાગીદારોનાં ચાલુ / મૂડી ખાતે 4:3:3ના પ્રમાણમાં વહેંચી આપ્યો તેના.]		60,000	 24,000 18,000 18,000

(13) વિસર્જન સમયે નહિ નોંધાયેલ યંત્રના ₹ 25,000 ઊપજ્યા.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	રોકડ ખાતે ઉ તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે [બા.જે. : નહિ નોંધાયેલ યંત્ર વેચતાં નાણાં મળ્યાં તેના.]		25,000	 25,000

(14) ચોપડે નહિ નોંધાયેલ ફર્નિચર ₹ 20,000 મહેશ લેણદારને ₹ 35,000 પૈકી આપ્યું. બાકીનાં નાણાં રોકડ ચૂકવ્યાં.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ		15,000	
	તે રોકડ / બૅન્ક ખાતે			15,000
	[બા.જે. : મહેશ લેણદારને ₹ 35,000નાં દેવાં પેટે નહિ નોંધાયેલ ₹ 20,000 ફર્નિચર આપ્યું. બાકીના ₹ 15,000 રોકડ ચૂકવ્યા તેના.]			

(15) એક ભાગીદાર તેના શ્રીમતીજીની પેઢીને આપેલ લોન ₹ 40,000 ચૂકવવાનું સ્વીકારે છે.

જવાબ : **આમનોંધ**

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	શ્રીમતીજીની લોન ખાતે ઉ		40,000	
	તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે			40,000
	[બા.જે. : શ્રીમતીજીની લોન ખાતું બંધ કર્યું તેના.]			
2	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉ		40,000	
	તે જે-તે ભાગીદારના મૂડી ખાતે			40,000
	[બા.જે. : ભાગીદારે શ્રીમતીજીની લોન ચૂકવવાનું સ્વીકાર્યું.]			

નોંધ : પ્રશ્નપત્રની રચના વખતે : (1) પ્રશ્નપત્રમાં આમનોંધ અને માલમિલકત નિકાલ ખાતું તૈયાર કરવાનું હોય તો વધુમાં વધુ 10 હવાલા મૂકી શકાય. (2) પ્રશ્નપત્રમાં આમનોંધ, જરૂરી ખાતાં અને પાકું સરવૈયું તૈયાર કરવાનાં હોય તો વધુમાં વધુ 5 હવાલા પ્રશ્નમાં મૂકવા.

ઉદાહરણ 2 : તુષાર અને દીપક 4:2ના પ્રમાણથી નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે, તેમની પેઢીનું તા. 31-3-2016ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે પ્રમાણે આપેલ છે :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ		રકમ (₹)	મિલકતો		રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			જમીન-મકાન		67,000
તુષાર	68,000		યંત્રો		70,000
દીપક	49,000	1,17,000	સ્ટૉક		22,000
સામાન્ય અનામત		6000	દેવાદારો	16,000	
લેણદારો		80,000	– ધાલખાધ અનામત	1000	15,000
તુષારની લોન		42,000	રોકડ સિલક		71,000
		2,45,000			**2,45,000**

તા. 31-3-2016ના રોજ પેઢીનું વિસર્જન થયું. તમને નીચેની માહિતી આપવામાં આવે છે :

(1) જમીન-મકાનનાં ₹ 93,000 ઊપજ્યાં.

(2) તુષારે યંત્રો ₹ 76,000માં લીધાં.

(3) સ્ટૉકના ₹ 12,000 ઊપજ્યાં.

(4) દેવાદારો પાસેથી ₹ 15,000 વસૂલ થયાં.

(5) વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 10,000 થયો.

પેઢીના ચોપડે જરૂરી આમનોંધ લખી, જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ :

આમનોંધ

તારીખ	વિગત		ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે	ઉ		1,75,000	
	તે જમીન-મકાન ખાતે				67,000
	તે યંત્રો ખાતે				70,000
	તે સ્ટૉક ખાતે				22,000
	તે દેવાદારો ખાતે				16,000
	[બા.જે. : જે-તે મિલકતો ચોપડે કિંમતે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ જઈ મિલકતોનાં ખાતાં બંધ કર્યાં તેના.]				
2	લેણદારો ખાતે	ઉ		80,000	
	ઘાલખાધ અનામત ખાતે	ઉ		1000	
	તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે				81,000
	[બા.જે. : વિસર્જન થતાં દેવાં અને જોગવાઈઓનાં ખાતાં માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ ગયા તેના.]				
3	સામાન્ય અનામત ખાતે	ઉ		6000	
	તે તુષારના મૂડી ખાતે				4000
	તે દીપકના મૂડી ખાતે				2000
	[બા.જે. : સામાન્ય અનામતની રકમ નફા-નુકસાનની વહેંચણીના પ્રમાણમાં ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે લઈ ગયા તેના.]				
4	રોકડ/બૅન્ક ખાતે	ઉ		1,20,000	
	તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે				1,20,000
	[બા.જે. : જે-તે મિલકતોની ઊપજેલી રકમની અસર આપી તેના. (જમીન-મકાન 93,000 + સ્ટૉક 12,000 + દેવાદારો 15,000)]				
5	તુષારના મૂડી ખાતે	ઉ		76,000	
	તે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે				76,000
	[બા.જે. : તુષારે લીધેલાં યંત્રો તેના મૂડી ખાતે લઈ ગયા તેના.]				
6	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે	ઉ		80,000	
	તે બૅન્ક/રોકડ ખાતે				80,000
	[બા.જે. : લેણદારોને ₹ 80,000 ચૂકવ્યા તેના.]				

તારીખ	વિગત		ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
7	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે	ઉ		10,000	
	તે રોકડ/બૅન્ક ખાતે				10,000
	[બા.જે. : વિસર્જન-ખર્ચના ચૂકવ્યા તેના.]				
8	તુષારની લોન ખાતે	ઉ		42,000	
	તે રોકડ/બૅન્ક ખાતે				42,000
	[બા.જે. : તુષારની લોન ચૂકવી તેનાં.]				
9	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે	ઉ		12,000	
	તે તુષારના મૂડી ખાતે				8000
	તે દીપકના મૂડી ખાતે				4000
	[બા.જે. : માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાનો નફો નફા-નુકસાનના વહેંચણીના પ્રમાણમાં ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે લઈ ગયા તેના.]				
10	તુષારના મૂડી ખાતે	ઉ		4000	
	દીપકના મૂડી ખાતે	ઉ		55,000	
	તે રોકડ/બૅન્ક ખાતે				59,000
	[બા.જે. : મૂડી ખાતાની છેવટની બાકી ચૂકવી તેના.]				

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત		રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
પરચૂરણ મિલકતો ખાતે :			**પરચૂરણ દેવાં ખાતે :**		
જમીન-મકાન	67,000		લેણદારો	80,000	
યંત્રો	70,000		ઘાલખાધ અનામત	1000	81,000
સ્ટૉક	22,000		**રોકડ ખાતે :**		
દેવાદારો	16,000	1,75,000	જમીન-મકાન	93,000	
રોકડ ખાતે :			સ્ટૉક	12,000	
લેણદારો		80,000	દેવાદારો	15,000	1,20,000
વિસર્જન ખર્ચ		10,000	તુષારના મૂડી ખાતે (યંત્રો)		76,000
મૂડી ખાતે (નફો) :					
તુષાર	8000				
દીપક	4000	12,000			
		2,77,000			**2,77,000**

તુષારની લોનનું ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
રોકડ ખાતે	42,000	બાકી આગળ લાવ્યા	42,000
	42,000		**42,000**

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર | જમા

વિગત	તુષાર (₹)	દીપક (₹)	વિગત	તુષાર (₹)	દીપક (₹)
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે (યંત્રો)	76,000	–	બાકી આગળ લાવ્યા	68,000	49,000
રોકડ/બૅન્ક ખાતે	4000	55,000	સામાન્ય અનામત	4000	2000
			માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે (નફો)	8000	4000
	80,000	**55,000**		**80,000**	**55,000**

રોકડ / બૅન્ક ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત		રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા		71,000	**માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :**		
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :			લેણદારો	80,000	
જમીન-મકાન	93,000		વિસર્જન ખર્ચ	10,000	90,000
દેવાદારો	15,000		તુષારની લોન		42,000
સ્ટૉક	12,000	1,20,000	**મૂડી ખાતે :**		
			તુષાર	4000	
			દીપક	55,000	59,000
		1,91,000			**1,91,000**

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું તૈયાર કરવાની બીજી પદ્ધતિ :

ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન થયા પછી મિલકતોનો નિકાલ કરતાં અને જવાબદારીઓ (દેવાં) ચૂકવતાં ઘણો સમય નીકળી જાય છે. આ પદ્ધતિમાં મિલકતો અને જવાબદારીઓ માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે લઈ જવામાં આવતાં નથી પણ મિલકતો અને દેવાંનાં ખાતાં ચાલુ રાખવામાં આવે છે. જે-તે મિલકત અને જે-તે જવાબદારીનાં ખાતા ખોલવામાં આવે છે.

પરિણામે, (i) મિલકતની ઊપજતી રકમ જે-તે મિલકત ખાતે જમા કરી મિલકત ખાતાની બાકી (નફો કે ખોટ); (ii) તેમજ જવાબદારીઓ(દેવાં)ની ચૂકવણી વખતે ચૂકવાતી રકમ તે દેવાં ખાતે ઉધારી તે ખાતાની છેવટની બાકી (નફો કે ખોટ) 'માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે' લઈ જવામાં આવે છે.

વિસર્જન-ખર્ચ માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉધારાય છે. અંતે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું ઉપર પ્રમાણેની અસરો આપીને, ખાતાની બાકી (નફો કે ખોટ) ભાગીદારોના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી તેમના મૂડી કે ચાલુ ખાતે લઈ જવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ 3 : જાહ્નવી, યેશા અને જ્વલિત 5:3:2ના પ્રમાણથી નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2016ના રોજ પેઢીનું વિસર્જન થયું. તે દિવસે તેમના ધંધાની સ્થિતિ નીચે પ્રમાણે હતી :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ		રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી :			પરચૂરણ મિલકતો	1,48,000
જાહ્નવી	50,000		રોકડ સિલક	2000
યેશા	30,000			
જ્વલિત	20,000	1,00,000		
પરચૂરણ દેવાં		50,000		
		1,50,000		**1,50,000**

(1) પરચૂરણ મિલકતોના ₹ 1,58,000 ઊપજ્યા. (2) દેવું 10 % વટાવે ચૂકવ્યું. (3) પેઢીનાં છેલ્લાં બે વર્ષના સરકારી કરવેરા ₹ 3000 ચૂકવ્યાં. જે ચોપડે નોંધાયેલ નથી. (4) વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 2000 થયો.

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું બીજી પદ્ધતિએ તૈયાર કરો.

નોંધ : માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાની બીજી રીત સૈદ્ધાંતિક તેમજ વ્યવહારિક રીતે પરીક્ષામાં અપેક્ષિત નથી. આ રીત જાણકારી માટે આપેલ છે.

જવાબ :

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું

ઉધાર — જમા

વિગત		રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
રોકડ ખાતે :			પરચૂરણ મિલકતો ખાતે	10,000
સરકારી-કરવેરા		3000	પરચૂરણ લેણદારો ખાતે	5000
વિસર્જન-ખર્ચ		2000		
મૂડી ખાતે :				
જાહ્નવી	5000			
યેશા	3000			
જ્વલિત	2000	10,000		
		15,000		**15,000**

પરચૂરણ મિલકત ખાતું

ઉધાર — જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	1,48,000	રોકડ ખાતે	1,58,000
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે (નફો)	10,000		
	1,58,000		**1,58,000**

પરચૂરણ દેવાંનું ખાતું

ઉધાર — જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
રોકડ ખાતે	45,000	બાકી આગળ લાવ્યા	50,000
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે	5000		
	50,000		**50,000**

રોકડ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	2000	પરચૂરણ દેવાં ખાતે		45,000
પરચૂરણ મિલકતો ખાતે	1,58,000	**માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :**		
		સરકારી-કરવેરા	3000	
		વિસર્જન-ખર્ચ	2000	5000
		મૂડી ખાતે :		
		જાહ્નવી	55,000	
		યેશા	33,000	
		જ્વલિત	22,000	1,10,000
	1,60,000			**1,60,000**

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર | જમા

વિગત	જાહ્નવી(₹)	યેશા (₹)	જ્વલિત(₹)	વિગત	જાહ્નવી(₹)	યેશા (₹)	જ્વલિત(₹)
રોકડ ખાતે	55,000	33,000	22,000	બાકી આગળ લાવ્યા	50,000	30,000	20,000
				મા.મિ.નિકાલ ખાતે	5000	3000	2000
	55,000	**33,000**	**22,000**		**55,000**	**33,000**	**22,000**

સમજૂતી :

(1) પરચૂરણ મિલકતોનું ખાતું અને પરચૂરણ લેણદારોનું ખાતું માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ન લઈ જતાં, ચાલુ રાખી તેની બાકીઓ તે ખાતે લખવામાં આવેલ છે.

(2) પરચૂરણ મિલકતોની ઊપજ ₹ 1,58,000 રોકડ ખાતે ઉધારી પરચૂરણ મિલકતો ખાતે જમા કરવામાં આવેલ છે; અને તે ખાતાની છેવટની બાકી (નફો) ₹ 10,000 માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે જમા કરી, પરચૂરણ મિલકતો ખાતે ઉધારી ખાતું બંધ કરવામાં આવેલ છે.

(3) પરચૂરણ દેવાંને ₹ 45,000 ચૂકવ્યાં, તે રકમ પરચૂરણ દેવાં ખાતે ઉધારી રોકડ ખાતે જમા કરવામાં આવેલ છે અને તે ખાતાંની આખરની બાકી (નફો) ₹ 5000 પરચૂરણ દેવાં ખાતે ઉધારી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે જમા કરવામાં આવેલ છે, તેથી પરચૂરણ દેવાનું ખાતું બંધ થાય છે.

(4) સરકારી કરવેરા અને વિસર્જન-ખર્ચ ચોપડે નોંધાયેલ ન હોવાથી તેનાં ખાતાં ખોલ્યા સિવાય માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉધારી રોકડ ખાતે જમા કરેલ છે.

(5) માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાની છેવટની બાકી (નફો) ₹ 10,000 ભાગીદારોના 5:3:2ના પ્રમાણથી વહેંચી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉધારી મૂડી ખાતે જમા કરતાં ખાતું બંધ કર્યું.

(6) ભાગીદારોની છેવટની બાકી અનુક્રમે ₹ 55,000; ₹ 33,000 અને ₹ 22,000 તેમના મૂડી ખાતે ઉધારી રોકડ ખાતે જમા કરી ચૂકવી આપતાં બધાં જ ખાતાં બંધ થયાં.

ઉદાહરણ 4 : વૃષિતા, ધ્યાના અને સપના સરખે હિસ્સે નફો-નુકસાન વહેંચી લેતાં ભાગીદારો છે. ભાગીદારોએ તા. 31-3-2017ના રોજ પેઢીનું વિસર્જન કરવાનું નક્કી કર્યું. તે તારીખનું પેઢીનું પાકું સરવૈયું આપવામાં આવેલ છે.

તા. 31-3-2017નાં રોજનું પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ		રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી :			પાઘડી	4000
વૃષિતા	56,000		મકાન	60,000
ધ્યાના	40,000		ફર્નિચર	20,000
સપના	20,000	1,16,000	દેવાદારો	40,000
ધ્યાનાની લોન		8000	સ્ટૉક	6000
લેણદારો		20,000	રોકડ સિલક	6000
દેવીહૂંડી		16,000	નફા-નુકસાન ખાતું (ઉધાર બાકી)	24,000
		1,60,000		**1,60,000**

મિલકતો અને જવાબદારીઓનો નિકાલ નીચે પ્રમાણે કરેલ છે :

(1) વૃષિતા મકાન ₹ 52,000માં લઈ લે છે તેમજ દેવીહૂંડીની રકમ ચૂકવવાનું સ્વીકારે છે.

(2) સપના સ્ટૉક ₹ 8000માં લઈ જાય છે.

(3) ફર્નિચરના ₹ 16,000 ઊપજ્યા.

(4) દેવાદારો પાસેથી ₹ 36,000ની વસૂલાત થઈ.

(5) વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 6000 થયો.

(6) ચોપડે નહિ નોંધાયેલ સ્ટેશનરીનું બિલ ₹ 2000 ચૂકવવું પડ્યું.

(7) ભૂતકાળમાં માંડી વાળેલ ₹ 4000 ઘાલખાધ પૈકી ₹ 2000 વસૂલ મળેલ છે.

(8) પાઘડીની કોઈ કિંમત ઊપજતી નથી.

ભાગીદારી કરાર મુજબ કોઈ ભાગીદારના મૂડી ખાતામાં ઘટ આવે (ઋણ બાકી) તો રોકડમાં તરત જ ભરપાઈ કરવાની છે. વિસર્જનના હિસાબો માટે જરૂરી ખાતાં બનાવો.

જવાબ :

ઉધાર **માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું** જમા

વિગત		રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
પરચૂરણ મિલકતો ખાતે :			**પરચૂરણ દેવાં ખાતે :**		
પાઘડી	4000		લેણદારો	20,000	
મકાન	60,000		દેવીહૂંડી	16,000	36,000
ફર્નિચર	20,000		વૃષિતાના મૂડી ખાતે (મકાન)		52,000
દેવાદારો	40,000		સપનાના મૂડી ખાતે (સ્ટૉક)		8000
સ્ટૉક	6000	1,30,000	**રોકડ ખાતે :**		
રોકડ ખાતે :			ફર્નિચર	16,000	
સ્ટેશનરી બિલ	2000		દેવાદારો	36,000	
વિસર્જન-ખર્ચ	6000		ઘાલખાધ પરત	2000	54,000
લેણદારો	20,000	28,000	ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે (ખોટ)		
વૃષિતાના મૂડી ખાતે (દેવીહૂંડી)		16,000	વૃષિતા	8000	
			ધ્યાના	8000	
			સપના	8000	24,000
		1,74,000			**1,74,000**

ઉધાર **ધ્યાનાનું લોન ખાતું** જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
રોકડ ખાતે	8000	બાકી આગળ લાવ્યા	8000
	8000		**8000**

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર | જમા

વિગત	વૃષિતા (₹)	ધ્યાના (₹)	સપના (₹)	વિગત	વૃષિતા (₹)	ધ્યાના (₹)	સપના (₹)
નફા-નુક. ખાતે (ખોટ)	8000	8000	8000	બાકી આગળ લાવ્યા	56,000	40,000	20,000
મા.મિ.નિ.ખાતે (મકાન)	52,000	–	–	મા.મિ.નિ. ખાતે	16,000	–	–
મા.મિ.નિ.ખાતે (સ્ટૉક)	–	–	8000	(દેવીહૂંડી)			
મા.મિ.નિ. ખાતે (ખોટ)	8000	8000	8000	રોકડ ખાતે	–	–	4000
રોકડ ખાતે	4000	24,000	–	(ખૂટતી રકમ લાવ્યા)			
	72,000	**40,000**	**24,000**		**72,000**	**40,000**	**24,000**

રોકડ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	6000	**માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :**		
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :		સ્ટેશનરી બિલ	2000	
ફર્નિચર ખાતે	16,000	વિસર્જન-ખર્ચ	6000	8000
દેવાદારો ખાતે	36,000	**માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :**		
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે (ઘાલખાધ પરત)	2000	લેણદારો ખાતે		20,000
સપનાના મૂડી ખાતે	4000	ધ્યાનાની લોન		8000
		વૃષિતાના મૂડી ખાતે		4000
		ધ્યાનાના મૂડી ખાતે		24,000
	64,000			**64,000**

ઉદાહરણ 5 : કૌશલ, ક્રિના અને કૃપાંશ 5:3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 30-9-2016ના રોજનું તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું આ પ્રમાણે છે :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ		રકમ (₹)	મિલકતો		રકમ (₹)
મૂડી :			રોકડ		20,000
કૌશલ	50,000		કૃપાંશનું ચાલુ ખાતું		20,000
ક્રિના	30,000		યંત્રો		30,000
કૃપાંશ	20,000	1,00,000	રોકાણો		50,000
ચાલુ ખાતાં :			પાઘડી		20,000
કૌશલ	20,000		સ્ટૉક		10,000
ક્રિના	10,000	30,000	દેવાદારો	1,20,000	
નફા-નુકસાન ખાતું		1,00,000	– ઘાલખાધ અનામત	20,000	1,00,000
રોકાણ વધઘટ ભંડોળ		10,000	જમીન-મકાન	2,20,000	
કૌશલની લોન		50,000	– ઘસારા ભંડોળ	20,000	2,00,000
લેણદારો		2,00,000	મોટરકાર	1,30,000	
દેવીહૂંડી		60,000	– ઘસારા ભંડોળ	30,000	1,00,000
		5,50,000			**5,50,000**

ભાગીદારોએ ઉપરની પાકા સરવૈયાની તારીખે પેઢીનું વિસર્જન કરવાનું નક્કી કર્યું :

(1) વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 20,000 થયો.

(2) લેણદારોને 10 % વટાવે રકમ ચૂકવી.

(3) આકસ્મિક ખર્ચ ₹ 10,000 ચૂકવવો પડ્યો.

(4) બે વર્ષ પહેલાં માંડી વાળેલ ઘાલખાધ પૈકી ₹ 20,000 રોકડા મળ્યાં.

(5) કૌશલ ₹ 60,000ની કિંમતે રોકાણો લઈ જાય છે.

(6) મિલકતોના નીચે પ્રમાણે ઊપજ્યા : જમીન-મકાન ₹ 2,20,000
મોટરકાર ₹ 80,000

(7) સ્ટૉકની ચોપડે કિંમત ઊપજે છે, પાઘડીની કોઈ રકમ ઊપજતી નથી.

(8) દેવાદારોની અને યંત્રોની પૂરેપૂરી રકમ મળી.

જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ :

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું

ઉધાર — જમા

વિગત		રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
પરચૂરણ મિલકતો ખાતે :			**પરચૂરણ દેવાં ખાતે :**		
પાઘડી	20,000		લેણદારો	2,00,000	
જમીન-મકાન	2,20,000		દેવીહૂંડી	60,000	2,60,000
મોટરકાર	1,30,000		**અનામતો અને જોગવાઈઓ :**		
યંત્રો	30,000		ઘાલખાધ અનામત	20,000	
રોકાણો	50,000		જમીન-મકાન	20,000	
દેવાદારો	1,20,000		મોટરકાર	30,000	70,000
સ્ટૉક	10,000	5,80,000	**રોકડ ખાતે :**		
રોકડ ખાતે :			જમીન-મકાન	2,20,000	
લેણદારો	1,80,000		મોટરકાર	80,000	
દેવીહૂંડી	60,000		યંત્રો	30,000	
આકસ્મિક ખર્ચ	10,000		દેવાદારો	1,20,000	
વિસર્જન-ખર્ચ	20,000	2,70,000	સ્ટૉક	10,000	4,60,000
ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતે (નફો)			**રોકડ ખાતે :**		
કૌશલ	10,000		ઘાલખાધ પરત		20,000
ક્રિના	6000		કૌશલના ચાલુ ખાતે (રોકાણો)		60,000
કૃપાંશ	4000	20,000			
		8,70,000			**8,70,000**

કૌશલનું લોન ખાતું

ઉધાર — જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
રોકડા ખાતે	50,000	બાકી આગળ લાવ્યા	50,000
	50,000		**50,000**

ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાં

ઉધાર | જમા

વિગત	કૌશલ (₹)	ક્રિના (₹)	કૃપાંશ (₹)	વિગત	કૌશલ (₹)	ક્રિના (₹)	કૃપાંશ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	–	–	20,000	બાકી આગળ લાવ્યા	20,000	10,000	–
મા.મિ.નિ. ખાતે				નફા-નુકસાન ખાતે	50,000	30,000	20,000
(રોકાણો)	60,000	–	–	રોકાણ વધઘટ ભંડોળ	5000	3000	2000
ભાગીદારોનાં મૂડી				માલ-મિલકત નિકાલ			
ખાતે	25,000	49,000	6000	ખાતે	10,000	6000	4000
	85,000	**49,000**	**26,000**		**85,000**	**49,000**	**26,000**

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર | જમા

વિગત	કૌશલ (₹)	ક્રિના (₹)	કૃપાંશ (₹)	વિગત	કૌશલ (₹)	ક્રિના (₹)	કૃપાંશ (₹)
રોકડ ખાતે	75,000	79,000	26,000	બાકી આગળ લાવ્યા	50,000	30,000	20,000
				ભાગીદારોનાં ચાલુ			
				ખાતે	25,000	49,000	6000
	75,000	**79,000**	**26,000**		**75,000**	**79,000**	**26,000**

રોકડ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	20,000	**માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :**		
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :		લેણદારો		1,80,000
જમીન-મકાન	2,20,000	દેવીહૂંડી		60,000
મોટરકાર	80,000	આકસ્મિક ખર્ચા		10,000
યંત્રો	30,000	વિસર્જન-ખર્ચ		20,000
દેવાદારો	1,20,000	કૌશલની લોન ખાતે		50,000
સ્ટૉક	10,000	**ભાગીદારોના મૂડી ખાતે :**		
ઘાલખાધ પરત	20,000	કૌશલ	75,000	
		ક્રિના	79,000	
		કૃપાંશ	26,000	1,80,000
	5,00,000			**5,00,000**

સમજૂતી :

(1) ચોપડે મિલકતો સામેની જોગવાઈઓ (જેવી કે ઘસારા ભંડોળ; ઘાલખાધ અનામત) માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે જમા કરી ખાતાં બંધ કર્યાં, તેની અન્ય કોઈ નોંધ કરવાની હોતી નથી.

(2) રોકાણો ₹ 60,000ની કિંમતે કૌશલ લઈ જાય છે, તેથી તેને કૌશલના ચાલુ ખાતે ઉધારી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે જમા દર્શાવેલ છે.

(3) આકસ્મિક ખર્ચ, વિસર્જન-ખર્ચ ધંધાના ખર્ચ ગણાય છે. તેથી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે ઉધારીને રોકડ ખાતે જમા કરવામાં આવેલ છે.

(4) ઘાલખાધ પરત, ચોપડેથી માંડી વાળેલ ઘાલખાધની વસૂલાત હોવાથી, નફો ગણી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે જમા બાજુ નોંધ કરી છે.

ઉદાહરણ 6 : અભિષેક, અનિલ અને રાજેશ 2:3:1ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 30-6-2016ના રોજ તેઓએ પેઢીનું વિસર્જન કરવાનું નક્કી કર્યું, તે દિવસની તેમની પેઢીની પરિસ્થિતિ દર્શાવતું પાકું સરવૈયું નીચે પ્રમાણે છે :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ		રકમ (₹)	મિલકતો		રકમ (₹)
મૂડી :			મશીનરી		2,00,000
અભિષેક	2,00,000		પેટન્ટ (અદૃશ્ય મિલકત)		2,00,000
અનિલ	3,00,000		પટાની મિલકત		1,50,000
રાજેશ	1,00,000	6,00,000	સ્ટૉક		1,90,000
સામાન્ય અનામત		60,000	રોકાણો		2,00,000
શ્રીમતી અનિલની લોન		1,00,000	દેવાદારો	1,60,000	
પ્રાઈમ બૅન્કની લોન		2,00,000	– ઘાલખાધ અનામત	10,000	1,50,000
પટે મિલકતની પરતનિધિ		60,000	રોકડસિલક		1,50,000
રોકાણ વધઘટ ભંડોળ		30,000	નફા-નુકસાન ખાતું (ખોટ)		60,000
લેણદારો		2,50,000			
		13,00,000			**13,00,000**

વિસર્જન સમયે મિલકતો અને દેવાંનો નિકાલ નીચે મુજબ કર્યો :

(1) અભિષેક ₹ 1,80,000માં રોકાણો લઈ જાય છે.

(2) અનિલે તેની પત્નીને લોન ચૂકવવાનું સ્વીકાર્યું.

(3) દેવાદારો પાસેથી ₹ 1,50,000 વસૂલ થયાં.

(4) અગાઉ માંડી વાળેલ ઘાલખાધ પૈકી મનહર ₹ 10,000 ચૂકવી ગયો.

(5) બાકીની મિલકતો ₹ 10,80,000માં રોકડેથી વેચી.

(6) રાજેશે ₹ 1,00,000ના લેણદારો ₹ 80,000માં લીધાં અને બાકીના લેણદારોને ₹ 1,00,000 ચૂકવ્યાં. હિસાબ ચૂકતે કર્યો.

(7) ચોપડે નહિ નોંધાયેલ એક મિલકતના યંત્રના ₹ 20,000 ઊપજ્યા.

(8) ચોપડે નહિ નોંધાયેલ એક દેવું ₹ 30,000 ચૂકવી આપ્યું.

(9) વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 60,000 થયો. પેઢીના ચોપડા બંધ કરવા જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ :

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત		રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
પરચૂરણ મિલકતો ખાતે :			**પરચૂરણ દેવાં ખાતે :**		
મશીનરી	2,00,000		શ્રીમતી અનિલની લોન	1,00,000	
પેટન્ટ	2,00,000		પ્રાઇમ બૅન્કની લોન	2,00,000	
પટાની મિલકત	1,50,000		લેણદારો	2,50,000	5,50,000
સ્ટૉક	1,90,000		**અનામતો અને જોગવાઈઓ ખાતે :**		
રોકાણો	2,00,000		પટે મિલકતની પરતનિધિ	60,000	
દેવાદારો	1,60,000	11,00,000	ઘાલખાધ અનામત	10,000	70,000
અનિલના મૂડી ખાતે (શ્રીમતી અનિલની લોન)		1,00,000	અભિષેકના મૂડી ખાતે (રોકાણો)		1,80,000
રાજેશના મૂડી ખાતે (લેણદારો)		80,000	**રોકડ ખાતે :**		
રોકડ ખાતે :			દેવાદારો	1,50,000	
વિસર્જન-ખર્ચ	60,000		પરચૂરણ મિલકતો	10,80,000	
લેણદારો	1,00,000		નહિ નોંધાયેલ મિલકતની ઊપજ	20,000	
પ્રાઇમ બૅન્ક લોન	2,00,000		ઘાલખાધ પરત	10,000	12,60,000
નહિ નોંધાયેલું દેવું	30,000	3,90,000			
ભાગીદારોના મૂડી ખાતે : (નફો)					
અભિષેક	1,30,000				
અનિલ	1,95,000				
રાજેશ	65,000	3,90,000			
		20,60,000			**20,60,000**

રોકડ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત		રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા		1,50,000	**માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :**		
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :			વિસર્જન-ખર્ચ	60,000	
દેવાદારો	1,50,000		લેણદારો	1,00,000	
ઘાલખાધ પરત	10,000		નહિ નોંધાયેલ દેવું	30,000	
મિલકતો	10,80,000		પ્રાઇમ બૅન્ક લોન	2,00,000	3,90,000
નહિ નોંધાયેલ મિલકતો	20,000	12,60,000	**ભાગીદારોના મૂડી ખાતે :**		
			અભિષેક	1,60,000	
			અનિલ	6,10,000	
			રાજેશ	2,50,000	10,20,000
		14,10,000			**14,10,000**

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર | જમા

વિગત	અભિષેક(₹)	અનિલ(₹)	રાજેશ(₹)	વિગત	અભિષેક(₹)	અનિલ(₹)	રાજેશ(₹)
નફા-નુકસાન ખાતું (2:3:1)	20,000	30,000	10,000	બાકી આગળ લાવ્યા	2,00,000	3,00,000	1,00,000
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે (રોકાણો)	1,80,000	–	–	સામાન્ય અનામત	20,000	30,000	10,000
રોકડ ખાતે (પરત)	1,60,000	6,10,000	2,50,000	રોકાણ વધઘટ ભંડોળ	10,000	15,000	5000
				મા.મિલ.નિકાલ ખાતે (શ્રીમતી અનિલની લોન)	–	1,00,000	–
				મા.મિલ.નિકાલ ખાતે (લેણદારો)	–	–	80,000
				મા.મિલ.નિકાલ ખાતે નફો (2:3:1)	1,30,000	1,95,000	65,000
	3,60,000	**6,40,000**	**2,60,000**		**3,60,000**	**6,40,000**	**2,60,000**

- **ખૂટતી વિગતો શોધવાનાં ઉદાહરણો :**

શરૂઆતનું પાકું સરવૈયું ન આપેલ હોય ત્યારે : ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન થાય છે ત્યારે કેટલીકવાર તે તારીખનું પાકું સરવૈયું દાખલામાં આપવામાં આવેલ હોતું નથી. આવા સમયે કોઈક ખૂટતી વિગત/માહિતી શોધવાની હોય છે. તેથી આપેલ માહિતી પરથી પાકું સરવૈયું તૈયાર કરીને ખૂટતી (તફાવતની રકમ) વિગત શોધવામાં આવશે.

એટલે કે, ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જનની તારીખે પાકું સરવૈયું આપેલ ન હોય, ત્યારે પાકું સરવૈયું બનાવ્યા પછી જ દાખલો ગણવો.

ઉદાહરણ 7 : દીપક, પરાગ અને પ્રણય $\frac{1}{2} : \frac{1}{3} : \frac{1}{6}$ના પ્રમાણથી નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-5-2016ના રોજ તેમની પેઢીનું વિસર્જન કરવાનું નક્કી કર્યું તે દિવસે પાકું સરવૈયું તૈયાર કર્યું નથી, પરંતુ કેટલીક વિગતો તેઓએ નીચે પ્રમાણે આપેલ છે :

(1) પેઢીની કુલ મિલકતો ₹ 20,00,000 છે. જે પૈકી 40 % મિલકતો ચાલુ મિલકતો છે. જેમાં ₹ 1,00,000 રોકડસિલકનો સમાવેશ થાય છે.

(2) કુલ ચાલુ મિલકતોના $\frac{3}{4}$ ભાગ જેટલી જવાબદારીઓ છે, જેમાં કર્મચારી પ્રોવિડન્ટ ફંડ ₹ 2,00,000નો સમાવેશ થતો નથી. વિસર્જન સમયે મિલકતો અને દેવાંનો નિકાલ નીચે પ્રમાણે કરવામાં આવ્યો :

(i) સ્થિર મિલકતોના 120 % રકમ ઊપજી; જ્યારે ચાલુ મિલકતોની 80 % રકમ ઊપજી.

(ii) કર્મચારી પ્રોવિડન્ટ ફંડ 100 % ચૂકવી આપવામાં આવ્યું.

(iii) અન્ય જવાબદારીઓ 10 % વટાવે ચૂકવી દીધી.

(iv) વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 1,00,000 થયો.

ભાગીદારી પેઢીની કુલ મૂડી ભાગીદારોના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચાયેલી છે. જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ : અહીં દાખલામાં વિગતો આપેલ છે. તેના પરથી સૌપ્રથમ પાકું સરવૈયું તૈયાર કરવું પડશે. નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ દીપક, પરાગ અને પ્રણય અનુક્રમે $\frac{1}{2} : \frac{1}{3} : \frac{1}{6}$ આપેલ છે. સામાન્ય લઘુત્તમ અવયવ મુજબ નફા-નુકસાન પ્રમાણ 3:2:1 આવશે.

પેઢીનાં વિસર્જન પહેલાંનું પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ		રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી :			ચાલુ મિલકતો	7,00,000
દીપક	6,00,000		રોકડસિલક	1,00,000
પરાગ	4,00,000		સ્થિર મિલકતો	12,00,000
પ્રણય	2,00,000	12,00,000		
કર્મચારી પ્રોવિડન્ટ ફંડ		2,00,000		
જવાબદારીઓ		6,00,000		
		20,00,000		**20,00,000**

સમજૂતી :

(1) **કુલ મિલકતો ₹ 20,00,000**

- ચાલુ મિલકતોના 40 % — ₹ 8,00,000
  - રોકડસિલક — ₹ 1,00,000
  - અન્ય ચાલુ મિલકતો (?) — ₹ 7,00,000
- સ્થિર મિલકતો (?) 60 % — ₹ 12,00,000

(2) જવાબદારીઓ = ચાલુ મિલકતોનાં $\frac{3}{4}$

$\therefore$ ₹ 8,00,000નાં $\frac{3}{4}$ = 6,00,000

(3) **નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ :**

	દિપક		પરાગ		પ્રણય
	$\frac{1}{2}$		$\frac{1}{3}$		$\frac{1}{6}$
$\therefore$	$\frac{3}{6}$		$\frac{2}{6}$		$\frac{1}{6}$
$\therefore$	3	:	2	:	1

(4)

	કુલ મિલકતો	₹ 20,00,000
–	કુલ જવાબદારીઓ	₹ 8,00,000
	કુલ મૂડી	₹ 12,00,000

કુલ મૂડી ₹ 12,00,000

દિપક	પરાગ	પ્રણય
3	2	1
₹ 6,00,000	₹ 4,00,000	₹ 2,00,000

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત		રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
પરચૂરણ મિલકતો :			**પરચૂરણ દેવાં :**	
સ્થિર મિલકતો		12,00,000	કર્મચારી પ્રોવિડન્ટ ફંડ	2,00,000
ચાલુ મિલકતો		7,00,000	પરચૂરણ જવાબદારીઓ	6,00,000
રોકડ ખાતે :			**રોકડ ખાતે :**	
પ્રોવિડન્ટ ફંડ		2,00,000	સ્થિર મિલકતો	14,40,000
પરચૂરણ જવાબદારી		5,40,000	ચાલુ મિલકતો	5,60,000
વિસર્જન-ખર્ચ		1,00,000		
ભાગીદારોના મૂડી ખાતે : (નફો)				
દીપક	30,000			
પરાગ	20,000			
પ્રણય	10,000	60,000		
		28,00,000		**28,00,000**

રોકડ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	1,00,000	**માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :**		
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :		પ્રોવિડન્ટ ફંડ	2,00,000	
સ્થિર મિલકતો	14,40,000	પરચૂરણ જવાબદારી	5,40,000	7,40,000
ચાલુ મિલકતો	5,60,000	**માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે :**		
		વિસર્જન-ખર્ચ		1,00,000
		ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે :		
		દીપક	6,30,000	
		પરાગ	4,20,000	
		પ્રણય	2,10,000	12,60,000
	21,00,000			**21,00,000**

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર | જમા

વિગત	દીપક(₹)	પરાગ(₹)	પ્રણય(₹)	વિગત	દીપક(₹)	પરાગ(₹)	પ્રણય(₹)
રોકડ ખાતે	6,30,000	4,20,000	2,10,000	બાકી આગળ લાવ્યા	6,00,000	4,00,000	2,00,000
				માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે (નફો)	30,000	20,000	10,000
	6,30,000	**4,20,000**	**2,10,000**		**6,30,000**	**4,20,000**	**2,10,000**

ઉદાહરણ 8 : અર્જુન, વૈશાલી અને જલ્પા 4:3:3ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચી લેતા ભાગીદારો છે. તેમની પેઢીનું વિસર્જન 31-3-2016ના રોજ કરવાનું નક્કી કર્યું છે. તે દિવસે તેમની માહિતી આ પ્રમાણે છે. પેઢી ખોટ કરતી હોવાથી વિસર્જન કર્યું.

(1) અર્જુન, વૈશાલી અને જલ્પાની મૂડી અનુક્રમે ₹ 3,00,000, ₹ 2,00,000 અને ₹ 1,00,000 હતી.

(2) યંત્રો ₹ 10,000; દેવાદારો ₹ 2,80,000; લેણીહૂંડી ₹ 50,000; સ્ટૉક ₹ 4,50,000; પરચૂરણ લેણદારો ₹ 3,00,000 અને દેવીહૂંડી ₹ 40,000 છે.

વિસર્જન સમયે :

(i) વૈશાલીએ ઉઘરાણી 20 % વટાવે લેવાનું નક્કી કર્યું અને લેણદારોને ચૂકવી દેવાનું કબૂલ્યું.

(ii) અર્જુને 10 % વટાવે સ્ટૉક લઈને દેવીહૂંડીઓ ચૂકવવાનું કબૂલ્યું.

(iii) જલ્પાએ લેણીહૂંડીઓ ₹ 35,000 અને યંત્રો 10 % ઓછી કિંમતે લઈ લીધાં.

જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ :

પેઢીનાં વિસર્જન પહેલાંનું પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી :		યંત્રો	10,000
અર્જુન	3,00,000	દેવાદારો	2,80,000
વૈશાલી	2,00,000	લેણીહૂંડી	50,000
જલ્પા	1,00,000	સ્ટૉક	4,50,000
પરચૂરણ લેણદારો	3,00,000	નફા-નુકસાન ખાતું (?)	1,50,000
દેવીહૂંડી	40,000		
	9,40,000		**9,40,000**

નોંધ : જવાબદારી બાજુનો સરવાળો ₹ 9,40,000 થાય છે. જે મિલકતો બાજુ મૂકતાં ખૂટતી રકમ એ નફા-નુકસાન ઉધાર ખાતાની બાકી મળશે. પ્રશ્નમાં મિલકત બાજુ તફાવત રહે તો તે નફા-નુકસાન ખાતાની ઉધાર બાકી ગણીને દાખલો ગણવો.

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત		રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
પરચૂરણ મિલકતો ખાતે :			**પરચૂરણ દેવાં :**		
યંત્રો	10,000		લેણદારો	3,00,000	
દેવાદારો	2,80,000		દેવીહૂંડી	40,000	3,40,000
લેણીહૂંડી	50,000		**વૈશાલીના મૂડી ખાતે :**		
સ્ટૉક	4,50,000	7,90,000	દેવાદારો		2,24,000
વૈશાલીના મૂડી ખાતે :			**અર્જુનના મૂડી ખાતે :**		
લેણદારો		3,00,000	સ્ટૉક		4,05,000
અર્જુનના મૂડી ખાતે : દેવીહૂંડી		40,000	**જલ્પાના મૂડી ખાતે :**		
			લેણીહૂંડી	35,000	
			યંત્રો	9000	44,000
			ભાગીદારોના મૂડી ખાતે (ખોટ) :		
			અર્જુન	46,800	
			વૈશાલી	35,100	
			જલ્પા	35,100	1,17,000
		11,30,000			**11,30,000**

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર | જમા

વિગત	અર્જુન(₹)	વૈશાલી(₹)	જલ્પા(₹)	વિગત	અર્જુન(₹)	વૈશાલી(₹)	જલ્પા(₹)
નફા-નુકસાન ખાતે	60,000	45,000	45,000	બાકી આગળ લાવ્યા	3,00,000	2,00,000	1,00,000
મા.મિ.નિકાલ ખાતે	4,05,000	2,24,000	44,000	મા.મિ.નિકાલ ખાતે	40,000	3,00,000	–
મા.મિ.નિકાલ ખાતે (ખોટ)	46,800	35,100	35,100	રોકડ ખાતે (તૂટ) રોકડનાં લાવ્યા	1,71,800	–	24,100
રોકડ ખાતે (ચૂકવણી)	–	1,95,900	–				
	5,11,800	**5,00,000**	**1,24,100**		**5,11,800**	**5,00,000**	**1,24,100**

રોકડ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
અર્જુનના મૂડી ખાતે	1,71,800	વૈશાલીના મૂડી ખાતે	1,95,900
જલ્પાના મૂડી ખાતે	24,100		
	1,95,900		**1,95,900**

ઉદાહરણ 9 : અમર અને અકબરની પેઢીની કુલ મિલકતો ₹ 6,00,000 છે. તેમાં રોકડ ₹ 40,000 સમાયેલી છે. પેઢીની ચોખ્ખી મિલકતો ₹ 4,00,000 છે. મૂડી અને સામાન્ય અનામતનું પ્રમાણ 4:1 છે. અકબરની મૂડી કરતાં અમરની મૂડી ₹ 80,000 વધારે છે. માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાની ખોટ ₹ 80,000 થયેલ છે. પેઢીનું વિસર્જન કર્યું. પેઢીના વિસર્જનના હિસાબો તૈયાર કરો.

જવાબ :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ		રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી :			રોકડ	40,000
અમર	2,00,000		અન્ય મિલકતો	5,60,000
અકબર	1,20,000	3,20,000		
સામાન્ય અનામત		80,000		
જવાબદારીઓ		2,00,000		
		6,00,000		**6,00,000**

જવાબ :

ચોખ્ખી મિલકતો એટલે કુલ મિલકતોમાંથી કુલ જવાબદારી (દેવા) બાદ કર્યા પછી વધેલ રકમ

∴ ચોખ્ખી મિલકતો = કુલ મિલકતો − કુલ જવાબદારીઓ

જવાબદારી = કુલ મિલકતો − ચોખ્ખી મિલકતો

= 6,00,000 − 4,00,000

= ₹ 2,00,000

મિલકત-લેણાં બાજુ = મૂડી દેવાં બાજુ (પાકા સરવૈયાનાં બંને બાજુનાં સરવાળા સરખા હોય છે.)

6,00,000 = મૂડી + અનામત + દેવાં (2,00,000)

6,00,000 − 2,00,000 = મૂડી + અનામત

મૂડી + અનામત = 4,00,000

અહીં મૂડી અને અનામતનું પ્રમાણ 4:1 છે.

તેથી અનામત = 4,00,000 × $\frac{1}{5}$

= ₹ 80,000

મૂડી = 4,00,000 × $\frac{4}{5}$

= ₹ 3,20,000 કુલ મૂડી મળશે.

ધારો કે, અકબરની મૂડી = X છે.

તો અમરની મૂડી = X + 80,000 થાય.

કુલ મૂડી = અમરની મૂડી + અકબરની મૂડી (X + X + 80,000)

3,20,000 = 2X + 80,000

∴ 3,20,000 − 80,000 = 2X

= 2,40,000 = 2X

∴ X = 1,20,000

અકબરની મૂડી = ₹ 1,20,000

અમરની મૂડી = 1,20,000 + 80,000

= ₹ 2,00,000

માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત		રકમ (₹)
પરચૂરણ મિલકતો	5,60,000	જવાબદારીઓ		2,00,000
રોકડ ખાતે (જવાબદારી)	2,00,000	રોકડ ખાતે (મિલકતોની ઊપજ)		4,80,000
		ખોટ :		
		અમર	40,000	
		અકબર	40,000	80,000
	7,60,000			**7,60,000**

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર | જમા

વિગત	અમર (₹)	અકબર (₹)	વિગત	અમર (₹)	અકબર (₹)
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે (ખોટ)	40,000	40,000	બાકી આગળ લાવ્યા	2,00,000	1,20,000
રોકડ ખાતે	2,00,000	1,20,000	સામાન્ય અનામત	40,000	40,000
	2,40,000	**1,60,000**		**2,40,000**	**1,60,000**

રોકડ ખાતું

ઉધાર | જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	40,000	માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે	2,00,000
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે	4,80,000	અમરના મૂડી ખાતે	2,00,000
		અકબરના મૂડી ખાતે	1,20,000
	5,20,000		**5,20,000**

સ્વાધ્યાય

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન કેટલી રીતે થઈ શકે ?

(અ) એક (બ) ત્રણ

(ક) બે (ડ) ચાર

(2) વિસર્જન સમયે ભાગીદારી પેઢીની મિલકતો અને જવાબદારીઓની હિસાબી અસર આપવા માટે તૈયાર કરવામાં આવતું ખાતું – ..... .

(અ) નફા-નુકસાન ખાતું (બ) નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું

(ક) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું (ડ) સંપાદન ખાતું

(3) સંપાદન ખાતું કયા પ્રકારનું ખાતું છે ?

(અ) પાકા-સરવૈયા (બ) વ્યક્તિ

(ક) માલ-મિલકત (ડ) ઊપજ-ખર્ચ

(4) ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જન સમયે મિલકતોની ઊપજમાંથી સૌપ્રથમ કઈ ચૂકવણી કરવામાં આવે છે ?

(અ) વિસર્જન-ખર્ચ (બ) ભાગીદારની પત્નીની લોન

(ક) ત્રાહિત પક્ષનાં દેવાં (ડ) ભાગીદારની લોન

(5) પેઢીના વિસર્જન સમયે પાકા સરવૈયામાં દેવાદારો ₹ 24,500 અને ઘાલખાધ અનામત ₹ 2500 હોય, તો માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે જમા બાજુએ કઈ રકમ લખશો ?

(અ) ₹ 24,500 (બ) ₹ 2500

(ક) ₹ 22,000 (ડ) ₹ 27,000

(6) પેઢીના વિસર્જન સમયે સામાન્ય અનામત, કારીગર અકસ્માત વળતર ભંડોળ, નફા-નુકસાન ખાતાની જમા બાકી કયા ખાતે લઈ જવામાં આવે છે ?

(અ) માલ-મિલકત નિકાલ ખાતે (બ) રોકડ ખાતે

(ક) નફા-નુકસાન ખાતે (ડ) ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે

2. નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં જવાબ આપો :

(1) ભાગીદારીનું વિસર્જન - અર્થ સમજાવો.

(2) ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન એટલે શું ?

(3) મરજિયાત વિસર્જન એટલે શું ?

(4) પેઢીના વિસર્જન સમયે વિસર્જન-ખર્ચ કોણે ભોગવવાનો હોય છે ?

(5) પેઢીના વિસર્જન સમયે પાકા સરવૈયામાં દર્શાવેલ પ્રોવિડન્ટ ફંડની બાકીનો નિકાલ કેવી રીતે કરશો ?

(6) પેઢીના વિસર્જન સમયે અગાઉ માંડી વાળેલ ઘાલખાધ પરત મળે, ત્યારે તેની નોંધ ક્યાં થાય છે ?

(7) માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાનો અર્થ સમજાવો.

(8) ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જનની રીતો જણાવો.

3. નીચેના પ્રશ્નોના ટૂંકમાં જવાબ આપો :

(1) ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જન સમયે ચોપડા બંધ કરવા કયાં ખાતાં તૈયાર કરવામાં આવે છે તે જણાવો.

(2) ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન કરવા અદાલત કેવા સંજોગોમાં હુકમ કરી શકે છે ? સમજાવો.

(3) ટૂંકનોંધ લખો : માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું.

(4) ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જન સમયે પાકા સરવૈયામાં દર્શાવેલ નીચેની બાકીઓનો નિકાલ કેવી રીતે કરશો ? – સમજાવો.

(i) સામાન્ય અનામત (ii) રોકાણ વધઘટ ભંડોળ

(iii) કારીગર અકસ્માત વળતર ભંડોળ (iv) પ્રોવિડન્ટ ફંડ

(v) નફા-નુકસાન ખાતાની ઉધાર બાકી (vi) ઘસારા ફંડ

(5) ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જનને લગતી ખોટ/નુકસાન અંગેની કાનૂની જોગવાઈઓ જણાવો.

(6) ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જનની સામાન્ય વિધિ/પ્રક્રિયા સમજાવો.

4. નીચેના પ્રશ્નોના માગ્યા પ્રમાણે જવાબ આપો :

(1) પેઢીના વિસર્જન સમયે પાકા સરવૈયામાં ચોપડે નહિ નોંધાયેલ મિલકતની ઊપજ મળે, અને નહિ નોંધાયેલ દેવાંની ચૂકવણી કરવી પડે, તો તેનો હિસાબી નિકાલ કઈ રીતે કરશો ? સમજાવો.

(2) વિસર્જનના સંજોગોમાં પાઘડીની વિવિધ સંજોગોમાં આપવામાં આવતી હિસાબી અસર આપો.

(3) ભાગીદારી પેઢીના વિસર્જનના હિસાબી પતાવટ અંગેની કાનૂની જોગવાઈઓ ટૂંકમાં સમજાવો.

(4) અદાલતના હસ્તક્ષેપ સિવાય (સામાન્ય વિસર્જન) વિસર્જનની પદ્ધતિઓ સમજાવો.

(5) A અને Bની પેઢીની કુલ મિલકતો ₹ 1,50,000ની છે. તેમાં રોકડ ₹ 10,000 સમાયેલી છે. પેઢીની ચોખ્ખી મિલકતો ₹ 1,00,000ની છે. મૂડી અને અનામતનું પ્રમાણ 4:1 છે. Bની મૂડી કરતાં Aની મૂડી ₹ 20,000 વધુ છે. માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાની ખોટ ₹ 20,000 થયેલ છે. પેઢીનું વિસર્જન કર્યું. શરૂનું પાકું સરવૈયું બનાવીને A અને Bની શરૂઆતની મૂડી શોધો.

(6) પ્રશ્ન 5 ની રકમ અને શરૂઆતના પાકા સરવૈયા પરથી માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું તૈયાર કરો.

(7) વિસર્જન વખતે પેઢીની કુલ મિલકતો ₹ 2,00,000 છે, જે પૈકી ચાલુ મિલકતો 40 % છે. (₹ 10,000 રોકડ સહિત)

સ્થિર મિલકતના 120 % રકમ ઊપજી, જ્યારે ચાલુ મિલકતના 80 % રકમ ઊપજી. જરૂરી આમનોંધ લખો.

5. નીચેના વ્યવહારની પેઢીના વિસર્જનના સંજોગોમાં થતી આમનોંધ લખો :

(1) પેઢીના વિસર્જન સમયે પાઘડીની ચોપડે કિંમત ₹ 56,000 છે. તેની કોઈ રકમ ઊપજતી નથી.

(2) વિસર્જન સમયે પાકા સરવૈયામાં જમીન-મકાન ₹ 8,00,000 અને રોકાણો ₹ 2,00,000 દર્શાવેલ છે. તેના અનુક્રમે ₹ 9,00,000 અને ₹ 1,50,000 ઊપજ્યા.

(3) પેઢીની કુલ મિલકતો ₹ 2,00,000 છે, જે પૈકી ચાલુ મિલકતો 40 % છે (રોકડ ₹ 10,000 સહિત). ચોપડે મૂલ્યની ઊપજ થઈ.

(4) ચોપડે પાઘડી દર્શાવેલ નથી, છતાં વિસર્જન સમયે તેના વેચાણના ₹ 50,000 ઊપજ્યા.

(5) લેપટોપની કિંમત ₹ 35,000 છે. એક ભાગીદાર તેને ₹ 25,000માં લઈ જાય છે.

(6) એક ભાગીદાર તેના શ્રીમતીજીની પેઢીને આપેલ લોન ₹ 40,000 ચૂકવવાનું સ્વીકારે છે.

(7) આવકવેરાની જવાબદારી ₹ 30,000 ચૂકવવાની થઈ. જે ચોપડે નોંધેલ નથી. જે ચૂકવી આપી.

(8) વિસર્જન સમયે પેઢીનાં તમામ દેવાં, ભાગીદારની લોન ચૂકવ્યા પછી મિલકતોનો વધારો ₹ 1,20,000 રહ્યો છે. ભાગીદારો A, B અને Cનું નફા-નુકસાન પ્રમાણ 5:3:2 છે. તેના નિકાલની નોંધ લખો.

(9) પેઢીના વિસર્જન સમયે ચોપડે યંત્રો ₹ 2,00,000 બતાવેલ છે, ચોપડે કિંમત ઊપજે છે.

(10) કોઈ એક ભાગીદાર પેઢીના વિસર્જનની કાર્યવાહી કરવાની જવાબદારી સ્વીકારે છે. તેના બદલામાં તેને મહેનતાણાં તરીકે ₹ 20,000 ચૂકવવાનું નક્કી કર્યું છે. પેઢીએ તેને ખર્ચ પેટે ₹ 12,000 ચૂકવ્યા.

(11) પેઢીના વિસર્જન સમયે દેવાદારો ₹ 1,20,000 અને લેણદારો ₹ 60,000 છે. એક ભાગીદાર 20 % ઓછી કિંમતે દેવાદારો લઈ લેણદારને ચૂકવે છે.

(12) R, B અને I ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાન વહેંચણી 3:2:1ના પ્રમાણમાં થાય છે. નીચેની બાકીઓનો નિકાલ કરો : (1) સામાન્ય અનામત ₹ 18,000 (2) નફા-નુકસાન ખાતાની ઉધાર બાકી ₹ 12,000 (3) ₹ 18,000 કારીગર અકસ્માત વળતર ભંડોળ.

6. માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું તૈયાર કરવાનું હોય, ત્યારે નીચેના સંજોગોમાં આમનોંધ લખો :

(1) યંત્રોની ચોપડે કિંમત ₹ 50,000 છે, જે ભાગીદાર દર્શન ₹ 55,000માં લઈ જાય છે.

(2) દેવીહૂંડી ₹ 15,000 ભાગીદાર બિમલ ચૂકવવાનું સ્વીકારે છે.

(3) ભૂતકાળમાં માંડી વાળેલી ઘાલખાધ ₹ 11,000 પૈકી ₹ 6000 વસૂલ મળી.

(4) પરચૂરણ મિલકતોની ચોપડે કિંમત ₹ 2,70,000; ઊપજ્યા ₹ 2,27,000.

(5) પરચૂરણ લેણદારો ₹ 60,000; દેવું 25 % વટાવે ચૂકવ્યું.

(6) ચોપડે નહિ નોંધાયેલ કરવેરાનાં ₹ 5000 ચૂકવ્યા.

(7) વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 5000 ચૂકવ્યો.

(8) ચોપડે પાઘડી બતાવેલ નથી, પરંતુ વિસર્જન વખતે તેના વેચાણના ₹ 20,000 ઊપજ્યા.

7. નરેશ અને શૈવિલ 2:3ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 30-9-2016ના રોજ પેઢીનું વિસર્જન કરવાનું નક્કી કર્યું. તે તારીખે તેમની મૂડી અનુક્રમે ₹ 6,00,000 અને ₹ 4,00,000 હતી. પેઢીનાં કુલ દેવાં ₹ 6,00,000 છે. પેઢીના ચોપડે એકત્રિત થયેલ જે નહિ વહેંચાયેલી નફા-નુકસાન ખાતાની ઉધાર બાકી ₹ 1,00,000 અને રોકડ સિલક ₹ 1,00,000 હતી. પેઢીની મિલકતોના 50 % ઊપજ્યા. વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 1,00,000 થયો.

પેઢીના ચોપડા બંધ કરવા જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરો.

8. તારકભાઈ, જેઠાલાલ અને પોપટલાલે તા. 1-1-2015ના રોજ 5:3:2ના પ્રમાણથી નફો-નુકસાન વહેંચવાની શરતે ધંધો શરૂ કરવા ભાગીદારી પેઢી સ્થાપી. તે તારીખે તેમની મૂડી અનુક્રમે ₹ 5,00,000; ₹ 3,00,000 અને ₹ 2,00,000 હતી. તેણે તા. 31-12-2016ના રોજ પેઢીનું વિસર્જન કરવાનું નક્કી કર્યું. તે સમયે પેઢીની સ્થિતિ આ પ્રમાણે હતી :

મકાન	₹ 5,00,000	યંત્રો	₹ 3,00,000
દેવાદારો	₹ 4,00,000	લેણીહૂંડી	₹ 1,00,000
સ્ટૉક	₹ 2,00,000	લેણદારો	₹ 6,00,000
દેવીહૂંડી	₹ 1,00,000	રોકડસિલક	₹ 1,00,000

નફા-નુકસાન ખાતાની ઉધાર બાકી ₹ 1,00,000

પેઢી ખોટ કરતી હોવાથી પેઢીનું વિસર્જન કરતાં મિલકતો અને દેવાંનો નિકાલ આ પ્રમાણે કર્યો :

(1) તારકભાઈ મકાન 20 % વધુ કિંમતે લઈ જાય છે. તેની સામે લેણદારોને ચૂકવવાનું સ્વીકાર્યું.

(2) જેઠાલાલ 10 % ઓછી કિંમતે યંત્રો અને 10 % વધુ કિંમતે સ્ટૉક લઈ જાય છે, તેણે દેવીહૂંડી ચૂકવવાનું સ્વીકાર્યું.

(3) પોપટલાલે 20 % ઓછી કિંમતે દેવાદારો લેવાનું કબૂલ્યું.

નોંધ : (1) લેણીહૂંડી કિંમત વગરની બની, કાંઈ જ મળે તેમ નથી.

(2) સરકારી કરવેરા ભરવાના બાકી ₹ 80,000 ભર્યા.

(3) પેઢીનો વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 30,000 થયો.

તમારે માલ-મિલકત નિકાલ ખાતું; ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં અને રોકડ ખાતું તૈયાર કરવાનાં છે.

9. બિનલ, ધર્મિષ્ઠા અને મહેશ 4:3:2ના પ્રમાણથી નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 30-9-2016ના રોજ પેઢીનું વિસર્જન કર્યું. તે દિવસે તેમના ધંધાની સ્થિતિ નીચે પ્રમાણે હતી :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં		રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી :			પરચૂરણ મિલકતો	14,80,000
બિનલ	4,80,000		રોકડસિલક	20,000
ધર્મિષ્ઠા	3,60,000			
મહેશ	2,40,000	10,80,000		
લેણદારો		4,20,000		
		15,00,000		**15,00,000**

(1) પરચૂરણ મિલકતોના ₹ 13,90,000 ઊપજ્યાં.

(2) લેણદારોને ₹ 3,70,000 ચૂકતે હિસાબે ચૂકવ્યા.

(3) વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 20,000 ચૂકવ્યો.

(4) નહિ નોંધાયેલ કરવેરાના ₹ 30,000 ચૂકવ્યા.

જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરો.

10. સત્યમ્, શિવમ્ અને સુંદરમ્ $\frac{1}{2} : \frac{1}{3} : \frac{1}{6}$ના પ્રમાણથી નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તેમની પેઢીનું તા. 31-12-2016ના રોજનું પાકું સરવૈયું આ પ્રમાણે છે :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ		રકમ (₹)	મિલકતો		રકમ (₹)
મૂડી :			જમીન-મકાન		2,50,000
સત્યમ્	50,000		મશીનરી		1,50,000
શિવમ્	50,000		રોકાણો		1,00,000
સુંદરમ્	50,000	1,50,000	પેટન્ટ		5000
સામાન્ય અનામત		60,000	પાઘડી		25,000
રોકાણ વધ-ઘટ ભંડોળ		50,000	દેવાદારો	30,000	
પ્રોવિડન્ટ ફંડ		1,00,000	– ઘાલખાધ અનામત	5000	25,000
લેણદારો		2,00,000	સ્ટૉક		15,000
ચાલુ ખાતાં :			રોકડ		5000
સત્યમ્	5000				
શિવમ્	10,000	15,000			
		5,75,000			**5,75,000**

1 જાન્યુઆરી, 2017ના દિવસે પેઢીનું વિસર્જન કર્યું. મિલકત અને દેવાંનો નિકાલ નીચે પ્રમાણે કરવામાં આવ્યો :

(1) જમીન-મકાન ₹ 4,00,000; મશીનરી ₹ 1,00,000; રોકાણો ₹ 50,000 અને સ્ટૉક ₹ 5000માં વેચ્યો.

(2) દેવાદારો પૈકી ₹ 15,000ના દેવાદારો પાસેથી નાણાં મળ્યાં. બાકીના માંડી વાળો.

(3) લેણદારો પૈકી 10 ટકા લેણદારોને ચોપડે નહિ નોંધાયેલ રોકાણો ₹ 10,000નાં આપ્યાં અને બાકીની રોકડ ચૂકવી. બાકીના લેણદારોને 10 ટકા વટાવે રકમ ચૂકવી.

(4) ચોપડે નહિ નોંધાયેલ અરિહંત સ્ટેશનરી માર્ટને ₹ 6000 સ્ટેશનરીના ચૂકવવા પડ્યા. પાઘડી અને પેટન્ટની કોઈ રકમ ઊપજતી નથી.

(5) શિવમ્‌ને વિસર્જનની કામગીરી બદલ ₹ 15,000 મહેનતાણું આપવાનું નક્કી કર્યું. ખરેખર વિસર્જન-ખર્ચ ₹ 6000 શિવમે ચૂકવ્યો.

પેઢીના ચોપડા બંધ કરવા જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરો.

●

જવાબો
(Answers)

સ્વાધ્યાય 1

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) (ક) (2) (અ) (3) (બ) (4) (બ) (5) (ક) (6) (અ) (7) (ડ)
(8) (ડ) (9) (અ) (10) (બ)

3. (1) ઉપાડ પર વ્યાજ ₹ 660

(2) અમૃતાનું કમિશન ₹ 7176, વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 44,850, મળતી કુલ રકમ ₹ 52,026
(₹ 7176 કમિશન + વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 44,850)

(3) પેઢીનો કુલ વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 1,35,000 (45,000 + 30,000 + 60,000), મૅનેજરનું કમિશન ₹ 13,500

(4) નફા-નુકસાન વહેંચણીનું નવું પ્રમાણ 15:10:9, વહેંચણીપાત્ર નફો : રાજકુમાર ₹ 30,000, કૌશિક ₹ 20,000 અને શર્મા ₹ 18,000

(5) નફા-નુકસાન વહેંચણીનું નવું પ્રમાણ 4:1:2
વહેંચણીપાત્ર નફો - મહેતા ₹ 50,000; પંડ્યા ₹ 12,500 અને બાજપાઈ ₹ 25,000

(6) ભૂલસુધારણા નોંધ :

સંકેતના મૂડી/ચાલુ ખાતે...ઉ	16,875	
તે શીલાના મૂડી/ચાલુ ખાતે		5625
તે સુરભિના મૂડી/ચાલુ ખાતે		11,250

(7) ભૂલસુધારણા નોંધ :

રહીમના મૂડી/ચાલુ ખાતે...ઉ	600	
તે રામના મૂડી/ચાલુ ખાતે		600

(8) ભૂલસુધારણા નોંધ :

લતાના મૂડી/ચાલુ ખાતે...ઉ	900	
તે ગીતાના મૂડી/ચાલુ ખાતે		600
તે પ્રવીણાના મૂડી/ચાલુ ખાતે		300

(9) નફાની વહેંચણી : મુકેશ ₹ 35,000, ધવલ ₹ 27,500 અને વિનોદ ₹ 27,500

(10) શરૂઆતની મૂડી ₹ 74,700, મૂડી પર વ્યાજ ₹ 4482

(11) મળવાપાત્ર રકમ : 'A' ₹ 66,750 (₹ 60,000 નફો + ₹ 6750 મૂડી પર વ્યાજ),
'B' ₹ 80,250 (₹ 60,000 નફો + ₹ 20,250 મૂડી પર વ્યાજ)

8. ચિરાગને કમિશન ₹ 2500, વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 47,500, હરપાલ અને ચિરાગ દરેકને મળતો નફામાં ભાગ ₹ 23,750, મૂડી ખાતાંની આખરની બાકી : હરપાલ ₹ 86,600, ચિરાગ ₹ 1,17,800

9. હિરલને કમિશન ₹ 30,000, વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 3,00,000
વહેંચણીપાત્ર નફામાં ભાગ : ભદ્રેશ ₹ 1,80,000, હિરલ ₹ 1,20,000
મૂડી ખાતાંની આખરની બાકી : ભદ્રેશ ₹ 2,40,000, હિરલ ₹ 1,80,000
ચાલુ ખાતાંની આખરની બાકી : ભદ્રેશ, 2,39,040 (જમા), હિરલ ₹ 95,760 (જમા)

10. સામાન્ય અનામત ખાતે ₹ 18,000, વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 48,000

વહેંચણીપાત્ર નફામાં ભાગ : શારદા ₹ 20,000, જમના ₹ 16,000, ગણેશ ₹ 12,000

મૂડી ખાતાંની આખરની બાકી : શારદા ₹ 1,04,000, જમના ₹ 66,400, ગણેશ ₹ 31,080

11. વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 4500, વહેંચણીપાત્ર નફામાં ભાગ : ઈશા ₹ 1800, સરસ્વતી ₹ 1800, લક્ષ્મી ₹ 900

મૂડી ખાતાંની આખરની બાકી : ઈશા ₹ 40,000, સરસ્વતી ₹ 40,000, લક્ષ્મી ₹ 32,000

ચાલુ ખાતાંની આખરની બાકી : ઈશા ₹ 6400 (જમા), સરસ્વતી ₹ 5620 (જમા), લક્ષ્મી ₹ 8640 (ઉધાર)

12. પ્રેરણાનું કમિશન ₹ 9000, વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 90,000

વહેંચણીપાત્ર નફામાં ભાગ : પ્રેરણા ₹ 40,500 (₹ 22,500 + ₹ 18,000)

પારસ ₹ 31,500 (₹ 13,500 + ₹ 18,000)

જયશ્રી ₹ 18,000 (₹ 9000 + ₹ 9000)

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની આખરની બાકી : પ્રેરણા ₹ 1,20,000, પારસ ₹ 1,20,000, જયશ્રી ₹ 60,000

પ્રેરણા ₹ 70,650 અને જયશ્રી ₹ 21,000 રોકડા પેઢીમાંથી વધારાની મૂડી તરીકે લઈ જશે. જ્યારે પારસ ₹ 1200 રોકડા પેઢીમાં ખૂટતી મૂડી તરીકે લાવશે.

સ્વાધ્યાય 2

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) (બ) (2) (ડ) (3) (અ) (4) (બ) (5) (બ) (6) (બ) (7) (ક)

(8) (ડ) (9) (ક) (10) (ક)

5.

ઘાલખાધ પરત	– નફા-નુકસાન ખાતાંની જમા બાજુ
ફેક્ટરીના મકાન પર ઘસારો	– વેપાર ખાતાંની ઉધાર બાજુ
મજૂરી અને પગાર	– વેપાર ખાતાંની ઉધાર બાજુ
પ્રોવિડન્ટ ફંડના રોકાણો	– પાકા સરવૈયામાં મિલકત-લેણાં બાજુ
દેવીહૂંડી	– પાકા સરવૈયામાં મૂડી-દેવાં બાજુ
ઉપાડથી ગયેલ માલ	– વેપાર ખાતાંમાં ખરીદીમાંથી બાદ કરો
માલ-પરત જમા	– વેપાર ખાતાંની જમા બાજુ વેચાણમાંથી બાદ થશે
માલ-પરત ઉધાર	– વેપાર ખાતાંની ઉધાર બાજુ ખરીદીમાંથી બાદ થશે
ભાગીદારે પેઢીને આપેલી લોન	– પાકા સરવૈયામાં મૂડી-દેવાં બાજુ
પ્રોવિડન્ટ ફંડના રોકાણોનું વ્યાજ	– પાકા સરવૈયાની મૂડી-દેવાં બાજુ પ્રોવિડન્ટ ફંડમાં ઉમેરો

6. (1) સ્ટેશનરીનો આખરસ્ટૉક :

અસર : (1) નફા-નુકસાન ખાતાંની ઉધાર બાજુ સ્ટેશનરી ખર્ચમાંથી બાદ કરો.

(2) પાકા સરવૈયામાં મિલકત-લેણાં બાજુ સ્ટેશનરી આખરસ્ટૉક દર્શાવો.

(2) નોંધવાનું બાકી ઉધાર વેચાણ :

અસર : (1) વેપાર ખાતાંની જમા બાજુ વેચાણમાં ઉમેરો.

(2) પાકા સરવૈયામાં મિલકત-લેણાં બાજુ દેવાદારોમાં ઉમેરો.

(3) ભાગીદારને ચોખ્ખા નફા પર કમિશન :

અસર : (1) નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાંની ઉધાર બાજુ

(2) ભાગીદારના મૂડી/ચાલુ ખાતાંની જમા બાજુ

(4) ભાગીદારે અંગત વપરાશ માટે લીધેલ માલ :

અસર : (1) વેપાર ખાતાંની ઉધાર બાજુ ખરીદીમાંથી બાદ

(2) ભાગીદારના મૂડી/ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાજુ

(5) ભાગીદારના ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાકીનું વ્યાજ :

અસર : (1) ભાગીદારના ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાજુ

(2) નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાંની જમા બાજુ

(6) ભાડાપટાથી રાખેલ મિલકતમાંથી અમુક રકમ માંડી વાળવામાં આવે :

અસર : (1) નફા-નુકસાન ખાતાંની ઉધાર બાજુ માંડી વાળેલ ભાડાપટે મિલકત

(2) પાકા સરવૈયામાં મિલકત-લેણાં બાજુ ભાડાપટે મિલકતમાંથી બાદ કરો.

(7) મળવાની બાકી આવક :

અસર : (1) નફા-નુકસાન ખાતાંની જમા બાજુ જે-તે આવકમાં ઉમેરો

(2) પાકા સરવૈયામાં મિલકત-લેણાં બાજુ

(8) અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચા :

અસર : (1) વેપાર/નફા-નુકસાન ખાતાંની ઉધાર બાજુ ખર્ચમાંથી બાદ કરો

(2) પાકા સરવૈયામાં મિલકત-લેણાં બાજુ

(9) દેવાદારો પર વટાવ અનામતની જોગવાઈ :

અસર : (1) નફા-નુકસાન ખાતાંની ઉધાર બાજુ

(2) પાકા સરવૈયામાં મિલકત-લેણાં બાજુ દેવાદારોમાંથી બાદ કરો

7. હવાલાનોંધ

(1)	આખરમાલના સ્ટૉક ખાતે...ઉ	32,000	
	તે વેપાર ખાતે		32,000
	[બા.જે. : વર્ષના અંતે આખરમાલ સ્ટૉક અંગે હવાલાનોંધ કરી તેના.]		
(2)	પગાર ખાતે...ઉ	1000	
	તે ચૂકવવાના બાકી પગાર ખાતે		1000
	[બા.જે. : ચૂકવવાના બાકી પગારની હવાલાનોંધ કરી તેના.]		
(3)	વ્યાજ ખાતે...ઉ	1250	
	તે મહેન્દ્રની લોન ખાતે		1250
	[બા.જે. : પેઢીએ લીધેલી લોનના વ્યાજનાં દેવાં થયા તેની હવાલાનોંધ કરી તેના.]		
(4)	વ્યાજ ખાતે...ઉ	500	
	તે અગાઉથી મળેલ વ્યાજ ખાતે		500
	[બા.જે. : અગાઉથી મળેલ વ્યાજની હવાલાનોંધ કરી તેના.]		
(5)	ઘસારા ખાતે...ઉ	26,667	
	તે મકાન ખાતે		26,667
	[બા.જે. : મકાન પર ઘસારાની જોગવાઈ કરી તેના.]		

(6)	સ્ટેશનરી સ્ટૉક ખાતે...ઉ	250	
	તે સ્ટેશનરી ખર્ચ ખાતે		250
	[બા.જે. : વર્ષના અંતે સ્ટેશનરી સ્ટૉકની હવાલાનોંધ કરી તેના.]		
(7)	(i) ઘાલખાધ ખાતે...ઉ	4500	
	તે દેવાદારો ખાતે		4500
	[બા.જે. : ઘાલખાધનાં માંડી વાળ્યા તેના.]		
	(ii) નફા-નુકસાન ખાતે...ઉ	4550	
	તે ઘાલખાધ અનામત ખાતે		4550
	[બા.જે. : ઘાલખાધ અનામતની જોગવાઈ કરી તેના.]		
(8)	ઉપાડ ખાતે...ઉ	5000	
	તે ખરીદ ખાતે		5000
	[બા.જે. : ભાગીદાર અંગત વપરાશ માટે માલ લઈ ગયા તેની નોંધ.]		
(9)	વીમા કંપની ખાતે...ઉ	2400	
	આગથી થયેલ નુકસાન ખાતે...ઉ	600	
	તે ખરીદ ખાતે		3000
	[બા.જે. : આગથી બળી ગયેલ માલના 80 ટકા વીમા કંપની અને તફાવતની રકમ નુકસાનની હવાલાનોંધ કરી તેના.]		

8. ચોખ્ખો નફો નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે લઈ ગયા ₹ 68,750
વહેંચણીપાત્ર નફો : બ્રહ્મા ₹ 35,850, વિષ્ણુ ₹ 23,900
ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાની બાકી : બ્રહ્મા ₹ 90,850, વિષ્ણુ ₹ 67,900
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 2,44,000

9. કાચો નફો ₹ 94,000, ચોખ્ખો નફો ₹ 65,200
વહેંચણીપાત્ર નફો : પાર્થિવ ₹ 31,228, પ્રિયા ₹ 31,228
ભાગીદારોના મૂડી ખાતાની બાકી : પાર્થિવ ₹ 52,084, પ્રિયા ₹ 45,116
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 1,47,200

10. વહેંચણીપાત્ર નફો : લવ ₹ 29,328, કુશ ₹ 17,472
ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાંની બાકી : લવ ₹ 1328, કુશ ₹ 22,672
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,89,600 અથવા ₹ 3,97,600 (ઘાલખાધ અનામતની વૈકલ્પિક અસર)

11. સુધારેલ કાચો નફો ₹ 57,800, ચોખ્ખી ખોટ ₹ 6540
વહેંચણીપાત્ર ખોટ : સલીમ ₹ 3270, શબાના ₹ 3270
ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાંની બાકી : સલીમ ₹ 32,730 (જમા), શબાના ₹ 13,270 (ઉધાર)
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 4,06,530

12. કાચો નફો ₹ 3,18,400, ચોખ્ખો નફો ₹ 1,26,400
વહેંચણીપાત્ર નફો : ધારા ₹ 67,440, મીરા ₹ 44,960
ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની બાકી : ધારા ₹ 1,87,440 અને મીરા ₹ 1,46,960
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,76,000

13. સુધારેલ કાચો નફો ₹ 25,000, ચોખ્ખો નફો ₹ 17,700
વહેંચણીપાત્ર નફો : હર્ષા ₹ 4000, છાયા ₹ 4000
ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાંની બાકી : હર્ષા ₹ 7250(ઉધાર), છાયા ₹ 700(ઉધાર), પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 72,250

14. કાચો નફો ₹ 41,400, ચોખ્ખી ખોટ અને વહેંચણી પાત્ર ખોટ ₹ 13,000
ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાંની બાકી : ધર્મ ₹ 31,500 (ઉધાર), કર્મ ₹ 3000 (જમા)
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,78,300

15. કાચો નફો ₹ 41,150, ચોખ્ખો નફો ₹ 30,270
વહેંચણીપાત્ર નફો : હર્ષા ₹ 15,135, યેશા ₹ 15,135
ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની બાકી : હર્ષા ₹ 45,135, યેશા ₹ 27,635
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 1,11,170

16. કાચો નફો ₹ 1,50,400, ચોખ્ખો નફો ₹ 96,050
વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 88,550 : શીલા ₹ 29,517, નીલા ₹ 59,033
ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની બાકી : નીલા ₹ 1,44,133, શીલા ₹ 67,917
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,41,100

17. કાચો નફો ₹ 71,500, ચોખ્ખી ખોટ ₹ 800
વહેંચણીપાત્ર ખોટ : મન ₹ 400, મોહન ₹ 400
ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાંની બાકી : મન ₹ 11,400 (ઉધાર), મોહન ₹ 7100 (જમા)
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 5,58,200

18. કાચો નફો ₹ 68,040, ચોખ્ખો નફો ₹ 32,978
ભાગીદારોના મૂડી ખાતાંની બાકી : સંત ₹ 93,267, મહંત ₹ 49,711
વહેંચણીપાત્ર નફો : સંત ₹ 15,467, મહંત ₹ 10,311
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 2,03,044

19. કાચો નફો ₹ 1,55,400, ચોખ્ખો નફો ₹ 80,140
વહેંચણીપાત્ર નફો 51,660: જય ₹ 25,830, પ્રફુલ્લા ₹ 25,830
ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાંની બાકી : જય ₹ 15,690, પ્રફુલ્લા ₹ 23,650, પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,48,490

સ્વાધ્યાય 3

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :
(1) (બ) (2) (ડ) (3) (બ) (4) (બ) (5) (બ) (6) (અ) (7) (ક)

4. સરેરાશ નફો ₹ 1,48,000; પાઘડી ₹ 5,92,000

5. સરેરાશ નફો ₹ 37,500; પાઘડી ₹ 1,87,500

6. ભારિત સરેરાશ નફો ₹ 91,000

7. ભારિત સરેરાશ નફો ₹ 89,666.67 અથવા 89,667; પાઘડી ₹ 2,69,000

8. રોકાયેલી મૂડી ₹ 3,50,000; અપેક્ષિત નફો ₹ 35,000
સરેરાશ નફો ₹ 80,000; અધિક નફો ₹ 45,000; પાઘડી ₹ 1,35,000

9. અપેક્ષિત નફો ₹ 40,000; ભારિત સરેરાશ નફો ₹ 1,06,667; અધિક નફો ₹ 66,667, પાઘડી ₹ 1,33,333

10. રોકાયેલી મૂડી ₹ 4,30,000; ભારિત સરેરાશ નફો ₹ 72,667
મૂડીકૃત નફો ₹ 7,26,670; પાઘડી ₹ 2,96,670

11. સરેરાશ નફો ₹ 1,40,000; અધિક નફો ₹ 32,000; પાઘડી ₹ 2,66,667

12. સરેરાશ નફો ₹ 1,20,000; અધિક નફો ₹ 24,000; પાઘડી ₹ 48,000

સ્વાધ્યાય 4

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) (બ) (2) (અ) (3) (અ) (4) (ક) (5) (ડ) (6) (ક) (7) (ક)
(8) (અ) (9) (ક) (10) (બ)

4. અકબરનો ત્યાગ $\frac{1}{10}$, અમરનો લાભ $\frac{1}{10}$

5. કૃપાનો ત્યાગ $\frac{1}{30}$, કરિશ્માનો લાભ $\frac{1}{30}$

6. રાહુલનો ત્યાગ $\frac{2}{30}$, સચીનને લાભ $\frac{9}{30}$, રોહિતનો ત્યાગ $\frac{7}{30}$

7. દીપકનો લાભ $\frac{7}{30}$, પ્રતીકનો ત્યાગ $\frac{9}{30}$, નિલેષનો લાભ $\frac{2}{30}$

8. હસુનો લાભ $\frac{4}{60}$, રાજુનો ત્યાગ $\frac{1}{60}$, સંજુનો ત્યાગ $\frac{3}{60}$

9. ત્યાગના સૂત્રથી : પ્રવિણનો ત્યાગ $\frac{3}{9}$, મહેન્દ્રનો લાભ $\frac{1}{9}$, અરવિંદનો લાભ $\frac{2}{9}$

લાભનાં સૂત્રથી : પ્રવિણનો $-\frac{3}{9}$, મહેન્દ્ર $\frac{1}{9}$, અરવિંદ $\frac{2}{9}$

10. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો સરવાળો ₹ 1,42,000; પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 72,000
(રાજેશ ₹ 24,000, પુષ્પા ₹ 36,000, પ્રતિભા ₹ 12,000)

11. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો સરવાળો ₹ 28,000; પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 7600
(મંજૂ ₹ 3800, પ્રભા ₹ 2280, મીના ₹ 1520)
(મંજૂ ₹ 13,800, પ્રભા ₹ 22,280, મીના ₹ 10,520 ચાલુ ખાતાની જમા બાકીઓ)
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,44,500

12.

(i) અલયના મૂડી ખાતે ...ઉ	12,000	
સંકેતના મૂડી ખાતે ...ઉ	6000	
તે નફા-નુકસાન ખાતે		18,000
(ii) અનામત ભંડોળ ખાતે ...ઉ	27,000	
કારીગર અકસ્માત વળતર ભંડોળ ખાતે ...ઉ	15,000	
(₹ 21,000 – ₹ 6000)		
તે અલયના મૂડી ખાતે		28,000
તે સંકેતના મૂડી ખાતે		14,000

13. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો સરવાળો ₹ 57,500; પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટ ₹ 39,000
(સાજન ₹ 24,375, નિર્મી ₹ 14,625)
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,39,500

14. મૂડી ખાતાંની આખર બાકી : દત્તુ ₹ 94,000; દયા ₹ 45,500; તારક ₹ 47,000
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,07,000

સ્વાધ્યાય 5

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) (ક) (2) (અ) (3) (ડ) (4) (બ) (5) (બ) (6) (બ) (7) (બ)
(8) (બ) (9) (બ) (10) (ડ)

3.

	નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ	ત્યાગનું પ્રમાણ
(1)	9 : 6 : 5	3 : 2
(2)	16 : 4 : 5	4 : 1
(3)	2 : 3 : 1	ફક્ત Aનો ત્યાગ = $\frac{1}{6}$
(4)	17 : 7 : 6	1 : 1
(5)	18 : 9 : 8 : 5	A અને B, 2 : 3
(6)	11 : 7 : 2	1 : 1
(7)	8 : 13 : 14 : 5	B અને C, 3 : 2
(8)	13 : 11 : 6	1 : 2
(9)	30 : 23 : 23 : 4	2 : 1 : 1
(10)	8 : 3 : 5	4 : 1
(11)	35 : 24 : 21	5 : 2
(12)	9 : 4 : 2	1 : 1
(13)	8 : 12 : 5 : 5	X અને Y, 2 : 3
(14)	–	2 : 1
(15)	–	2 : 1

4. **(1)** (i) Aના મૂડી ખાતે ...ઉ 15,000
Bના મૂડી ખાતે ...ઉ 10,000
તે પાઘડી ખાતે 25,000
[બા.જે. : જૂની પાઘડી જૂના ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડીવાળી તેના.]

(ii) C તેના ભાગની પાઘડી અંગત રીતે A અને Bને આપે છે, તેથી પેઢીના ચોપડે તેની કોઈ નોંધ થશે નહિ.

(2) (i) રોકડ ખાતે ...ઉ 1,05,000
તે Cના મૂડી ખાતે 80,000
તે પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે 25,000
[બા.જે. : C તેના ભાગની મૂડી અને પાઘડીની રકમ રોકડમાં લાવ્યો તેના.]

(ii)	પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે ...ઉ	25,000	
	તે Aના મૂડી ખાતે		12,500
	તે Bના મૂડી ખાતે		12,500
	[બા.જે. : પાઘડીનું પ્રીમિયમ જૂના ભાગીદારો A અને B વચ્ચે તેમના ત્યાગના પ્રમાણમાં વહેંચ્યું તેના.]		
(3) (i)	Aના મૂડી ખાતે ...ઉ	12,000	
	Bના મૂડી ખાતે ...ઉ	18,000	
	તે પાઘડી ખાતે		30,000
	[બા.જે. : જૂની પાઘડી જૂના ભાગીદારો A અને B વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડી વાળી તેના.]		
(ii)	રોકડ ખાતે ...ઉ	1,00,000	
	તે Cના મૂડી ખાતે		60,000
	તે પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે		40,000
	[બા.જે. : C તેની મૂડી અને પાઘડીનું પ્રીમિયમ રોકડમાં લાવ્યો તેના.]		
(iii)	પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે ...ઉ	40,000	
	તે Aના મૂડી ખાતે		20,000
	તે Bના મૂડી ખાતે		20,000
	[બા.જે. : પાઘડીનું પ્રીમિયમ જૂના ભાગીદારો A અને B વચ્ચે તેમના ત્યાગના પ્રમાણમાં વહેંચ્યું તેના.]		
(4) (i)	Pના ચાલુ ખાતે ...ઉ	45,000	
	Qના ચાલુ ખાતે ...ઉ	30,000	
	Rના ચાલુ ખાતે ...ઉ	15,000	
	તે પાઘડી ખાતે		90,000
	[બા.જે. : જૂની પાઘડી, જૂના ભાગીદારોના ચાલુ ખાતે તેમના જૂના પ્રમાણમાં માંડી વાળી તેના.]		
(ii)	રોકડ ખાતે ...ઉ	50,000	
	ફર્નિચર ખાતે ...ઉ	40,000	
	મોટરકાર ખાતે ...ઉ	60,000	
	તે Sના મૂડી ખાતે		90,000
	તે પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે		60,000
	[બા.જે. : S મૂડી અને તેના ભાગની પાઘડી પેટે રોકડ, ફર્નિચર અને મોટરકાર લાવ્યો તેના.]		
(iii)	પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે ...ઉ	60,000	
	તે Pના ચાલુ ખાતે		40,000
	તે Qના ચાલુ ખાતે		20,000
	[બા.જે. : પાઘડીનું પ્રીમિયમ જૂના ભાગીદારો P અને Q વચ્ચે તેમના ત્યાગના પ્રમાણમાં વહેંચ્યું તેના.]		

(iv)	Pના ચાલુ ખાતે ...ઉ	20,000	
	Qના ચાલુ ખાતે ...ઉ	10,000	
	તે રોકડ ખાતે		30,000
	[બા.જે. : P અને Q તેમને મળેલ પાઘડી પૈકી 50 % રકમ રોકડમાં ઉપાડી ગયા તેના.]		
(5) (i)	રોકડ ખાતે ...ઉ	1,01,000	
	તે Zના મૂડી ખાતે		65,000
	તે પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે		36,000
	[બા.જે. : Z તેના ભાગની પાઘડી અને મૂડી રોકડમાં લાવ્યો તેના.]		
(ii)	પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે ...ઉ	36,000	
	Xના મૂડી ખાતે ...ઉ	9000	
	તે Yના મૂડી ખાતે		45,000
	[બા.જે. : પાઘડીનું પ્રીમિયમ તેમજ Xના લાભના ભાગની પાઘડી Yને વહેંચી તેના.]		
(6) (i)	Mના મૂડી ખાતે ...ઉ	20,000	
	Nના મૂડી ખાતે ...ઉ	15,000	
	Oના મૂડી ખાતે ...ઉ	15,000	
	તે પાઘડી ખાતે		50,000
	[બા.જે. : જૂની પાઘડી, જૂના ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડી વાળી તેના.]		
(ii)	રોકડ ખાતે ...ઉ	40,000	
	તે પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે		40,000
	[બા.જે. : પાઘડીનું પ્રીમિયમ P રોકડમાં લાવ્યો તેના.]		
(iii)	પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે ...ઉ	40,000	
	Oના મૂડી ખાતે ...ઉ	20,000	
	તે Mના મૂડી ખાતે		40,000
	તે Nના મૂડી ખાતે		20,000
	[બા.જે. : પાઘડીનું પ્રીમિયમ તેમજ Oના લાભના ભાગની પાઘડી M અને N વચ્ચે તેમના ત્યાગના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]		
(7) (i)	રોકડ ખાતે ...ઉ	64,000	
	તે Dના મૂડી ખાતે		50,000
	તે પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે		14,000
	[બા.જે. : D મૂડી અને પાઘડીના પ્રીમિયમ પેટે ₹ 14,000 રોકડમાં લાવ્યો તેના.]		

(ii)	પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે ...ઉ	14,000	
	Dના મૂડી ખાતે ...ઉ	6000	
	તે Bના મૂડી ખાતે		10,000
	તે Cના મૂડી ખાતે		10,000
	[બા.જે. : D એ રોકડમાં લાવેલ પાઘડીનું પ્રીમિયમ અને રોકડમાં નહિ લાવેલ પાઘડીનું પ્રીમિયમ B અને C વચ્ચે તેમના ત્યાગના પ્રમાણમાં વહેંચ્યું તેના.]		
(8) (i)	Aના ચાલુ ખાતે ...ઉ	15,000	
	Bના ચાલુ ખાતે ...ઉ	10,000	
	Cના ચાલુ ખાતે ...ઉ	20,000	
	તે પાઘડી ખાતે		45,000
	[બા.જે. : જૂની પાઘડી, જૂના ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડી વાળી તેના.]		
(ii)	રોકડ ખાતે ...ઉ	1,00,000	
	તે Dના મૂડી ખાતે		70,000
	તે પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે		30,000
	[બા.જે. : D મૂડી અને તેના ભાગની પાઘડી પેટે ₹ 30,000 રોકડમાં લાવ્યો તેના.]		
(iii)	પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે ...ઉ	30,000	
	Dના ચાલુ ખાતે ...ઉ	15,000	
	Bના ચાલુ ખાતે ...ઉ	5000	
	તે Aના ચાલુ ખાતે		15,000
	તે Cના ચાલુ ખાતે		35,000
	[બા.જે. : D એ રોકડમાં લાવેલ પાઘડી અને Bના લાભના ભાગની પાઘડી A અને C વચ્ચે તેમના ત્યાગના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]		
(9) (i)	રોકડ ખાતે ...ઉ	30,000	
	તે Cના મૂડી ખાતે		30,000
	[બા.જે. : D મૂડી રોકડમાં લાવ્યો તેના.]		
(ii)	Cના મૂડી ખાતે ...ઉ	10,000	
	તે Aના મૂડી ખાતે		6000
	તે Bના મૂડી ખાતે		4000
	[બા.જે. : Cના ભાગની પાઘડી તેના મૂડી ખાતે ઉધારી A અને B વચ્ચે તેમના ત્યાગના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]		
(10) (i)	Pના ચાલુ ખાતે ...ઉ	35,000	
	Qના ચાલુ ખાતે ...ઉ	35,000	
	તે પાઘડી ખાતે		70,000
	[બા.જે. : જૂની પાઘડી, જૂના ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડી વાળી તેના.]		

(ii) રોકડ ખાતે ...ઉ	40,000	
તે Rના મૂડી ખાતે		40,000
[બા.જે. : R તેમની મૂડી રોકડમાં લાવ્યો તેના.]		
(iii) Rના ચાલુ ખાતે ...ઉ	20,000	
Pના ચાલુ ખાતે ...ઉ	20,000	
તે Qના ચાલુ ખાતે		40,000
[બા.જે. : Rના ભાગની પાઘડી અને Pના લાભના ભાગની પાઘડી તેમના ચાલુ ખાતે ઉધારી Qના ચાલુ ખાતે જમા કરી તેના.]		

(11) પાઘડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 10,000, Bના ભાગની પાઘડી ₹ 2500

(i) Bના મૂડી ખાતે ...ઉ	2500	
તે Gના મૂડી ખાતે		1250
તે Eના મૂડી ખાતે		1250
[બા.જે. : Bના ભાગની પાઘડી તેના મૂડી ખાતે ઉધારી G અને Eના મૂડી ખાતે તેમના ત્યાગના પ્રમાણમાં જમા કરી તેના.]		
(ii) રોકડ ખાતે ...ઉ	50,000	
તે Bના મૂડી ખાતે		50,000
[બા.જે. : B તેમની મૂડી રોકડમાં લાવ્યો તેના.]		

(12) પાઘડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 60,000, R અને Cનું ત્યાગનું પ્રમાણ 1:1

(i) સામાન્ય અનામત ખાતે ...ઉ	90,000	
તે Rના મૂડી ખાતે		45,000
તે Cના મૂડી ખાતે		30,000
તે Bના મૂડી ખાતે		15,000
[બા.જે. : સામાન્ય અનામતની બાકી જૂના ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]		
(ii) રોકડ ખાતે ...ઉ	1,80,000	
તે Pના મૂડી ખાતે		1,80,000
[બા.જે. : P તેમની મૂડી રોકડમાં લાવ્યો તેના.]		
(iii) Pના મૂડી ખાતે ...ઉ	20,000	
તે Rના મૂડી ખાતે		10,000
તે Cના મૂડી ખાતે		10,000
[બા.જે. : Pના ભાગની પાઘડી R અને C વચ્ચે તેમના ત્યાગના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]		

(13) X, Y અને Zનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ 8 : 12 : 5

(i) Xના મૂડી ખાતે ...ઉ	6000	
Yના મૂડી ખાતે ...ઉ	9000	
તે પાઘડી ખાતે		15,000
[બા.જે. : જૂના પાઘડી, જૂના ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડી વાળી તેના.]		

(ii)	રોકડ ખાતે ...ઉ	53,200	
	તે Zના મૂડી ખાતે		50,000
	તે પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે		3200
	[બા.જે. : Z તેની મૂડી પાઘડી પેટે ₹ 3200 રોકડમાં લાવ્યો તેના.]		
(iii)	પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે ...ઉ	3200	
	Zના મૂડી ખાતે ...ઉ	800	
	તે Xના મૂડી ખાતે		1600
	તે Yના મૂડી ખાતે		2400
	[બા.જે. : Z એ રોકડમાં લાવેલ અને રોકડમાં ન લાવેલ પાઘડી X અને Y વચ્ચે તેમના ત્યાગના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]		
(iv)	Xના મૂડી ખાતે ...ઉ	640	
	Yના મૂડી ખાતે ...ઉ	960	
	તે રોકડ ખાતે		1600
	[બા.જે. : જૂનાં ભાગીદારો તેમને મળેલ પાઘડીની રકમમાંથી 40% રકમ ઉપાડી ગયા તેના.]		
(v)	નફા-નુકસાન ખાતે ...ઉ	60,000	
	તે Xના મૂડી ખાતે		19,200
	તે Yના મૂડી ખાતે		28,800
	તે Zના મૂડી ખાતે		12,000
	[બા.જે. : Zના પ્રવેશ બાદનો નફો ત્રણેય ભાગીદારો વચ્ચે તેમના નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચ્યો તેના.]		

5.	(i)	સામાન્ય અનામત ...ઉ	7000	
		કામદાર વળતર અનામત ખાતે ...ઉ	6000	
		રોકાણ વધઘટ અનામત ખાતે ...ઉ	1900	
		આકસ્મિક અનામત ખાતે ...ઉ	5100	
		તે Rના મૂડી ખાતે		8000
		તે Jના મૂડી ખાતે		12,000
		[બા.જે. : અનામતોની બાકીઓ જૂના ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]		
	(ii)	Rના મૂડી ખાતે ...ઉ	2000	
		Jના મૂડી ખાતે ...ઉ	3000	
		તે નફા-નુકસાન ખાતે		1600
		તે જાહેરાત ઝુંબેશ ખર્ચ ખાતે		3400
		[બા.જે. : ખોટ અને અવાસ્તવિક મિલકતની બાકી જૂના ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડી વાળી તેના.]		
6.	**(1)** (i)	જો રોકાણોની બજારકિંમત ₹ 19,500 હોય તો,		
		રોકાણ વધઘટ અનામત ખાતે ...ઉ	2500	
		તે રોકાણો ખાતે		500
		તે Kના મૂડી ખાતે		1600
		તે Rના મૂડી ખાતે		400
	(ii)	જો રોકાણોની બજારકિંમત ₹ 22,000 હોય તો,		
		(અ) રોકાણો ખાતે ...ઉ	2000	
		તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે		2000

	(બ) રોકાણ વધઘટ અનામત ખાતે ...ઉ	2500	
	તે Kના મૂડી ખાતે		2000
	તે Rના મૂડી ખાતે		500
(2) (i)	જો કામદાર વળતરનો દાવો ₹ 6000 સ્વીકારવામાં આવે,		
	કામદાર વળતર અનામત ખાતે ...ઉ	7000	
	તે કામદાર વળતર જોગવાઈ ખાતે		6000
	તે Kના મૂડી ખાતે		800
	તે Rના મૂડી ખાતે		200
(ii)	જો કામદાર વળતરનો દાવો ₹ 8500 સ્વીકારવામાં આવે,		
	કામદાર વળતર અનામત ખાતે ...ઉ	7000	
	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ...ઉ	1500	
	તે કામદાર વળતર જોગવાઈ ખાતે		8500
(3) (i)	જો દેવાદારો પર ₹ 4000 ઘાલખાધ અનામત જરૂરી હોય,		
	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ...ઉ	1000	
	તે ઘાલખાધ અનામત ખાતે		1000
(ii)	જો દેવાદારો પર ₹ 2500 ઘાલખાધ અનામત જરૂરી હોય,		
	ઘાલખાધ અનામત ખાતે ...ઉ	500	
	તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે		500
(iii)	₹ 2000 ઘાલખાધ માંડી વાળ્યા બાદ ઘાલખાધ અનામત 10 % જરૂરી હોય,		
	(અ) ઘાલખાધ ખાતે ...ઉ	2000	
	તે દેવાદારો ખાતે		2000
	(બ) ઘાલખાધ અનામત ખાતે ...ઉ	2000	
	તે ઘાલખાધ ખાતે		2000
	(ક) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ...ઉ	5800	
	તે ઘાલખાધ અનામત ખાતે		5800
7. (i)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ...ઉ	58,000	
	તે પેટન્ટ ખાતે		30,000
	તે યંત્રો ખાતે		24,000
	તે સ્ટૉક ખાતે		4000
(ii)	જમીન-મકાન ખાતે ...ઉ	36,000	
	લેણદારો ખાતે ...ઉ	6000	
	તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે		42,000
(iii)	Aના મૂડી ખાતે ...ઉ	8000	
	Bના મૂડી ખાતે ...ઉ	8000	
	તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે		16,000

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટ ₹ 16,000.

8. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 7500; આભા અને બીનાના ત્યાગનું પ્રમાણ 2 : 1.

આખરની મૂડી : આભા ₹ 1,01,000; બીના ₹ 70,500; રૂષિલ ₹ 1,00,000

રોકડની આખર બાકી ₹ 1,26,000; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,12,600

9. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 17,200

આસ્થા અને આહનાનું ત્યાગનું પ્રમાણ 1 : 2

પાઘડીની આમનોંધ :

(i) રોકડ ખાતે ...ઉ	7200	
તે પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે		7200
(ii) પાઘડીના પ્રીમિયમ ખાતે ...ઉ	7200	
તે આસ્થાના મૂડી ખાતે		2400
તે આહનાના મૂડી ખાતે		4800
(iii) સોનુ મૂડી ખાતે ...ઉ	4800	
તે આસ્થાના મૂડી ખાતે		1600
તે આહનાના મૂડી ખાતે		3200

આખરની મૂડી : આસ્થા ₹ 82,000; આહના ₹ 39,200; સોનુ ₹ 75,200

રોકડની આખર બાકી ₹ 1,03,200; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 2,32,000 અથવા₹ 2,24,000 (ઘાલખાધ અનામતની વૈકલ્પિક અસર)

10. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટ ₹ 15,000; વિદિત અને વિશાલના ત્યાગનું પ્રમાણ = 2 : 1

બન્ટીના ભાગની પાઘડી = ₹ 12,000

આખરની મૂડી : વિદિત ₹ 49,600; વિશાલ ₹ 58,400; બન્ટી ₹ 72,000

બૅન્કની આખર બાકી ₹ 86,400; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 2,37,000

11. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 38,000

આખરની મૂડી : પ્રેરણા ₹ 69,400; પિયુષ ₹ 2,08,200; પોયણી ₹ 62,500

રોકડ-બૅન્કની આખર બાકી ₹ 80,350; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,72,060

12. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 11,000; P અને Qનું ત્યાગનું પ્રમાણ 1 : 2

પાઘડીની આમનોંધ :

(i) Rના મૂડી ખાતે ...ઉ	9000	
તે Pના મૂડી ખાતે		3000
તે Qના મૂડી ખાતે		6000

મૂડી ખાતાંની આખર બાકી : P : ₹ 67,600; Q : ₹ 52,400; R : ₹ 51,000

રોકડની આખર બાકી ₹ 64,000; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 2,10,500

13. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 10,750

મૂડી ખાતાંની બાકી : A : ₹ 75,000; B : ₹ 25,000; C : ₹ 20,000

ચાલુ ખાતાંની જમા બાકી : A : ₹ 18,300; B : ₹ 3950

રોકડ-બૅન્કની આખર બાકી ₹ 25,050; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 1,48,250

14. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો કે ખોટ : શૂન્ય

મૂડી ખાતાંની બાકી : ઋત્વી : ₹ 1,20,000; પ્રિન્સી : ₹ 90,000; મનન : ₹ 1,35,000

ચાલુ ખાતાંની બાકી : ઋત્વી : ₹ 2,07,500(જમા); પ્રિન્સી : ₹ 2,29,500(જમા); મનન : ₹ 15,000 (ઉધાર)

આખરની બૅન્ક સિલક : ₹ 1,05,000; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 9,15,000

15. આખરની મૂડી : રીયા : ₹ 1,20,000; ગૌરી : ₹ 2,40,000; સંજુ : ₹ 90,000

નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 4 : 8 : 3

રીયા વધારાની મૂડી ₹ 30,000 ઉપાડી જશે. ગૌરી જરૂરી મૂડી ₹ 40,000 લાવશે.

16. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટ : ₹ 6300

ભાગીદારોની મૂડી : પાર્શ્વી : ₹ 60,000; અનેરી : ₹ 80,000; હેન્સી : ₹ 40,000

પાર્શ્વીનો ત્યાગ = $\frac{9}{27}$, અનેરીનો લાભ = $\frac{3}{27}$

હેન્સી રોકડમાં પાઘડી લાવતી નથી. પાઘડીની આમનોંધ :

અનેરીના મૂડી ખાતે ...ઉ	10,000	
હેન્સીના ચાલુ ખાતે ...ઉ	20,000	
તે પાર્શ્વીના મૂડી ખાતે		30,000

જૂની પાઘડી, જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં પાર્શ્વી અને અનેરીના મૂડી ખાતે ઉધારાશે.

પાર્શ્વીના ચાલુ ખાતાંની બાકી ₹ 47,000 (જમા); અનેરીના ચાલુ ખાતાંની બાકી ₹ 1800 (ઉધાર)

હેન્સીના ચાલુ ખાતાંની બાકી ₹ 20,000 (ઉધાર)

ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાકી પાકા સરવૈયામાં મિલકત બાજુ

હેન્સી તેના ભાગની પાઘડી રોકડમાં લાવતી ન હોવાથી તેના ચાલુ ખાતે ઉધારાશે જેથી તેની મૂડીમાં ઘટાડો થશે નહિ અને તેની મૂડી ₹ 40,000ના આધારે નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં પાર્શ્વી અને અનેરીની મૂડી નક્કી કરવામાં આવશે. પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,20,800

17. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટ ₹ 4800

મૂડી ખાતાંની બાકી : એશા : ₹ 51,000; અંકિતા : ₹ 79,500; અર્પીતા : ₹ 43,500

અંકિતા અને એશાના ત્યાગનું પ્રમાણ = 1 : 2

રોકડ-બૅન્કની આખર બાકી ₹ 92,400; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 2,42,000

18. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 35,000

આખરની મૂડી : જૈની : ₹ 93,800; આન્યા : ₹ 93,800; પ્રિયંકા : ₹ 37,520

પાઘડીનું પ્રીમિયમ ફક્ત જૈનીના મૂડી ખાતે જમા થશે. જૈની ₹ 18,760 ઉપાડી જશે, જ્યારે આન્યા ₹ 18,760 લાવશે.

પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,01,420

19. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 12,000; ટપુ અને સોનુનું ત્યાગનું પ્રમાણ = 2:3;

આખરની મૂડી : ટપુ : ₹ 2,08,000; સોનુ : ₹ 3,13,000; ગોલી ₹ 5,21,000; રોકડની આખર બાકી : ₹ 5,76,000

પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 10,92,000; નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 4 : 9 : 5

20. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 3000; મિત અને નીલના ત્યાગનું પ્રમાણ = 3:1

મૂડી ખાતાંની આખર બાકી : મિત : ₹ 1,12,500; જીત : ₹ 1,00,000; નીલ : ₹ 37,500; હીર : ₹ 50,000

મિત ₹ 8500 અને નીલ ₹ 19,500 ઉપાડી જશે. જીત ₹ 16,000 લાવશે.

રોકડની આખર બાકી ₹ 74,000; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 4,16,000

સ્વાધ્યાય 6

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) (અ) (2) (બ) (3) (ક) (4) (બ) (5) (ક) (6) (ક) (7) (ક)
(8) (ડ) (9) (ડ) (10) (અ)

3.

	નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ	લાભનું પ્રમાણ
(1)	5 : 3	5 : 3
(2) (અ)	2 : 1	2 : 1
(બ)	3 : 1	3 : 1
(ક)	3 : 2	3 : 2
(3)	11 : 9	3 : 1
(4)	13 : 17	1 : 4
(5)	1 : 1	2 : 1
(6)	3 : 7	Cનો લાભ $\frac{5}{10}$
(7)	8 : 7 : 5	R અને S, 1 : 1
(8)	M અને O, 7 : 5	M અને O, 2 : 3
(9)	17 : 8	A અને C, 3 : 2
(10)	B અને C, 2 : 3	1 : 4
(11)	7 : 5	1 : 1
(12)	7 : 3	3 : 2
(13)	A, B અને D, 8 : 9 : 3	B અને D, 3 : 1

4.

(1) આકૃતિની મૂડી ખાતે ...ઉ	3750	
પ્રકૃતિની મૂડી ખાતે ...ઉ	2250	
તે સંસ્કૃતિની મૂડી ખાતે		6000
(2) (i) Xના મૂડી ખાતે ...ઉ	14,000	
Yના મૂડી ખાતે ...ઉ	14,000	
Zના મૂડી ખાતે ...ઉ	14,000	
તે પાઘડી ખાતે		42,000
(ii) Yના મૂડી ખાતે ...ઉ	20,000	
Zના મૂડી ખાતે ...ઉ	20,000	
તે Xના મૂડી ખાતે		40,000
(3) (i) Lના મૂડી ખાતે ...ઉ	25,000	
Mના મૂડી ખાતે ...ઉ	20,000	
Nના મૂડી ખાતે ...ઉ	15,000	
Oના મૂડી ખાતે ...ઉ	15,000	
તે પાઘડી ખાતે		75,000

	(ii) Mના મૂડી ખાતે ...ઉ	30,000	
	તે Lના મૂડી ખાતે		30,000
(4)	Aના મૂડી ખાતે ...ઉ	26,667	
	તે Bના મૂડી ખાતે		20,000
	તે Cના મૂડી ખાતે		6667
(5) (i)	Bના મૂડી ખાતે ...ઉ	8000	
	Rના મૂડી ખાતે ...ઉ	6000	
	Tના મૂડી ખાતે ...ઉ	2000	
	Sના મૂડી ખાતે ...ઉ	4000	
	તે પાઘડી ખાતે		20,000
	(ii) Tના મૂડી ખાતે ...ઉ	18,000	
	Sના મૂડી ખાતે ...ઉ	12,000	
	તે Bના મૂડી ખાતે		24,000
	તે Rના મૂડી ખાતે		6000
(6)	Mના મૂડી ખાતે ...ઉ	20,000	
	Lના મૂડી ખાતે ...ઉ	40,000	
	તે Uના મૂડી ખાતે		60,000

5. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 2000; નવલની લોન ₹ 9500
મૂડી ખાતાંની આખર બાકી : ધવલ : ₹ 25,000; કમલ : ₹ 15,000
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 62,000

6. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 18,000; રોહિત લોન ₹ 2,46,000
મૂડી ખાતાંની બાકી : મોહિત : ₹ 48,000; વિરાટ : ₹ 68,000
બૅન્ક સિલક : ₹ 43,000; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 4,37,000

7. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટ ₹ 6000; સિદ્ધિ લોન ₹ 31,800
મૂડી ખાતાંની બાકી : વિજય : ₹ 93,000; લક્ષ્મી : ₹ 47,200
રોકડની બાકી : ₹ 24,000; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 2,77,000
પાઘડીની આમનોંધ :

લક્ષ્મીના મૂડી ખાતે ...ઉ	18,000	
તે વિજયના મૂડી ખાતે		6000
તે સિદ્ધિના મૂડી ખાતે		12,000

8. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 500
સ્થિર મૂડી ખાતાંની બાકી : જયા ₹ 2,00,000; મમતા : ₹ 1,00,000
ચાલુ ખાતાંની બાકી : જયા : ₹ 22,200; મમતા : ₹ 34,250
સ્મૃતિની લોન : ₹ 74,050; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 5,34,500

પાઘડીની આમનોંધ :

(i) જયાના ચાલુ ખાતે ...ઉ	12,000	
મમતાના ચાલુ ખાતે ...ઉ	15,000	
સ્મૃતિના ચાલુ ખાતે ...ઉ	3000	
તે પાઘડી ખાતે		30,000
(ii) જયાના ચાલુ ખાતે ...ઉ	20,000	
તે સ્મૃતિના ચાલુ ખાતે		20,000

9. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટ ₹ 18,000; રાધાની લોન : ₹ 75,000
મૂડી ખાતાંની બાકી : માધવ ₹ 91,000; ગોપી : ₹ 39,000
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 3,00,000
રાધાની લોન પર પ્રથમ હપતો ₹ 45,000 (₹ 37,500 લોન + ₹ 7500 વ્યાજ)
રાધાની લોન પર બીજો હપતો ₹ 41,250 (₹ 37,500 લોન + ₹ 3750 વ્યાજ)

10. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટ ₹ 21,000; જ્યોતિની લોન : ₹ 1,77,000
મૂડી ખાતાંની બાકી : દીપ ₹ 1,75,000; ગીતા : ₹ 1,75,000
દીપના ચાલુ ખાતાંની બાકી = ₹ 92,000 (ઉધાર)
ગીતાના ચાલુ ખાતાંની બાકી = ₹ 92,000 (ઉધાર)
દીપ અને ગીતાના લાભનું પ્રમાણ = 1 : 1; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 6,22,000

11. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 12,600; સનની લોન : ₹ 2,34,200
મૂડી ખાતાંની બાકી : મુન ₹ 3,30,333; સ્ટાર : ₹ 66,067
મુન ₹ 1,78,133 લાવશે. સ્ટાર ₹ 1,78,133 ઉપાડી જશે.
બૅંકની આખરસિલક = ₹ 1,15,600
પાઘડીની આમનોંધ :

મુનના મૂડી ખાતે ...ઉ	30,000	
તે સ્ટારના મૂડી ખાતે		10,000
તે સનના મૂડી ખાતે		20,000

પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 6,40,600

12. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 6000; I ની લોન : ₹ 81,200
મૂડી ખાતાંની બાકી : E : ₹ 58,000; M : ₹ 42,000
E ₹ 22,000 ઉપાડી જશે. M ₹ 7200 લાવશે.
રોકડસિલક = ₹ 7200; પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 2,81,200
E અને Mનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 29 : 21

13. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 13,000
L અને Bનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 21 : 19
આખરની મૂડી : L : ₹ 24,675; B : ₹ 22,325
Wને રોકડા ચૂકવ્યા ₹ 22,500; L રોકડ લાવશે ₹ 10,675; B રોકડ લાવશે ₹ 11,825
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 70,000

14. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો ₹ 12,000; કેશવને ચૂકવ્યા : ₹ 19,000
આખરની મૂડી : ચિરાગ : ₹ 54,000; જિગર : ₹ 36,000
રોકડ લાવશે : ચિરાગ ₹ 18,600; જિગર ₹ 12,400
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 1,36,000

15. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટ ₹ 600; Eની લોન ₹ 5960
F અને G દરેક ₹ 3300 લાવશે.
મૂડીની આખર બાકી : F : ₹ 7020; G : ₹ 4020
પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 27,000

16. વિમલની લોન ખાતે ₹ 79,200

17. Tના વહીવટકર્તાની લોન ખાતે ₹ 1,76,975

18. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાનો નફો ₹ 18,000; Vના વહીવટકર્તાની બાકી ₹ 1,45,000; Vના વહીવટકર્તાની લોનની બાકી ₹ 1,00,000
પ્રથમ હપતો ₹ 60,000 (₹ 50,000 + ₹ 10,000 વ્યાજ)
બીજો હપતો ₹ 55,000 (₹ 50,000 + ₹ 5000 વ્યાજ)

19. Mના વહીવટકર્તાના ખાતાંની બાકી ₹ 21,850
પ્રથમ હપતો ₹ 12,400 (₹ 10,000 + ₹ 1800 વ્યાજ + ₹ 600)
બીજો હપતો ₹ 11,200 (₹ 10,000 + ₹ 900 વ્યાજ + ₹ 300)

સ્વાધ્યાય 7

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :
(1) (ક) (2) (ડ) (3) (ડ) (4) (અ) (5) (બ) (6) (ડ)

4. (6) Aની મૂડી ₹ 50,000; Bની મૂડી ₹ 30,000

7. રોકડસિલક સિવાયની મિલકતો ₹ 14,00,000; માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાંની ખોટ ₹ 8,00,000
(નરેશના ફાળે ₹ 3,20,000, શૈવિલને ફાળે ₹ 4,80,000)
શરૂઆતના પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 16,00,000

8. શરૂઆતના પાકા સરવૈયાનો સરવાળો ₹ 17,00,000; હવાલા સહિતની નફા-નુકસાન ખાતાંની ખોટ ₹ 1,00,000;
માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાંની ખોટ ₹ 2,00,000

9. માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાંનો સરવાળો ₹ 19,00,000; માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાંની ખોટ ₹ 90,000;
બિનલ ખાતે ₹ 40,000; ધર્મિષ્ઠા ખાતે ₹ 30,000 અને મહેશ ખાતે ₹ 20,000

10. માલ-મિલકત નિકાલ ખાતાંનો સરવાળો ₹ 8,75,000 અને નફો ₹ 7,000,
ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતેથી મૂડી ખાતે ફેરબદલ : સત્યમ્ ₹ 63,500; શિવમ્ ₹ 64,000; સુંદરમ્ ₹ 19,500
ભાગીદારોને ચૂકવણી : સત્યમ્ ₹ 1,13,500; શિવમ્ ₹ 1,14,000 અને સુંદરમ્ ₹ 69,500,
રોકડ ખાતાંનો સરવાળો ₹ 5,75,000

● ● ●